

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra speciální pedagogiky

ZVYŠOVÁNÍ KVALITY ŽIVOTA OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Bakalářská práce

INCREASING THE QUALITY OF LIFE OF MENTALLY HANDICAPPED PEOPLE

JITKA HOSPESOVÁ

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí práce: PaedDr. Jaroslava Zemková, Ph.D.

PRAHA 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PaedDr. Jaroslavy Zemkové, Ph.D. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 28. 4. 2013

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PaedDr. Jaroslavě Zemkové, Ph.D. za cenné rady, podnětné připomínky a trpělivost při psaní mé bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na kvalitu života lidí s mentálním postižením. Cílem práce je porovnání života lidí žijících v „ústavním režimu“ s poskytováním individuální podpory lidem s postižením žijících v domácnostech chráněného bydlení.

Nejdříve jsem provedla teoretický rozbor dané problematiky. V další části své práce jsem uvedla konkrétní příběh člověka, který žil několik let v ústavním režimu, a zaměřila jsem se na změnu kvality života vyvolanou individuálním přístupem v chráněném bydlení. V poslední části práce jsem provedla výzkum, který byl zaměřen na rozdíl vnímání individuálního přístupu pracovníky a lidmi využívající sociální službu Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, poskytovatel sociálních služeb.

Klíčová slova

Mentální postižení, kvalita života, ústavní péče, chráněné bydlení

Annotation

The thesis is focused on the quality of life of people with intellectual disabilities. Aim of this study is to compare the lives of people living in "constitutional arrangements" with the provision of individual support to people with disabilities living in households sheltered housing.

First, I conducted a theoretical analysis of the issue. In the next part of my work I have made specific story of a man who lived for several years in the constitutional regime, and I focused on the change in quality of life caused by individual approach in sheltered housing. In the last part I conducted research that focused on the perception of the individual difference approach staff and people using the social service Sheltered Housing Vyššího Hrádku, poskytovatel sociálních služeb.

Key words

Mental disability, quality of life, residential care, sheltered housing

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

Obsah

Úvod	7
1 Člověk s mentálním postižením	8
1.1 Pojmy a definice používané v problematice mentálního postižení	8
1.2 Klasifikace mentálního postižení	10
2 Práva lidí s mentálním postižením	14
2.1 Mezinárodní dokumenty a legislativa v České republice	14
2.2 Právo lidí s mentálním postižením na zaměstnání	19
2.3 Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR, o. s.	21
3 Vývoj přístupu k lidem s mentálním postižením.....	22
3.1 Projekt transformace sociálních služeb pro lidi s postižením	23
3.2 Individuální plánování	23
3.3 Péče a podpora	24
3.4 Vyšší Hrádek, poskytovatel sociálních služeb	25
4 Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, poskytovatel sociálních služeb	27
4.1 Poslání služby Chráněné bydlení VH, p.s.s.	27
4.2 Metody práce s lidmi využívající službu Chráněné bydlení VH, p.s.s.	29
4.3 Organizační struktura služby Chráněného bydlení VH, p.s.s.	30
4.4 Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí zákon o sociálních službách – chráněné bydlení	31
5 Rozhovor s člověkem, který využívá sociální službu Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, poskytovatel sociální služeb	34
5.1 Analýza spokojenosti s transformací sociálních služeb konkrétního člověka – rozhovor.....	34

5.2 Výsledky analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb konkrétního člověka - rozhovor	36
6 Analýza spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí s mentálním postižením	37
6.1 Výsledky analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí s mentálním postižením	38
6.2 Výsledky analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb pracovníky	46
6.3 Porovnání výsledků analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí s mentálním postižením a pracovníků	53
Závěr	59
Použitá literatura a prameny	60
Seznam zkratk	63

Úvod

Za téma své bakalářské práce jsem si zvolila „Zvyšování kvality života osob s mentálním postižením“. Toto téma jsem si vybrala na základě svého současného zaměstnání.

Již čtyři roky pracuji v organizaci Vyšší Hrádek, poskytovatel sociálních služeb, která poskytuje sociální služby dospělým lidem s mentálním postižením. Do organizace jsem nastoupila na pracovní pozici asistentky a pracovala jsem v přímé péči s lidmi s mentálním postižením. Nyní již na této pozici nepracuji, ale ráda bych ve své práci poukázala na problematiku lidí s postižením, konkrétně na žití lidí s postižením v ústavním režimu a na to, jak se jejich život zkvalitnil po té, co začali využívat sociální službu Chráněné bydlení.

Lidé s postižením by měli mít stejnou šanci na kvalitní život jako lidé bez postižení a neměli by žít na pokraji společnosti. Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. poskytuje službu v bytech či v domech v běžné zástavbě, a tím je velmi blízké běžnému životu lidí bez postižení. Tato služba odpovídá moderním trendům v oblasti sociálních služeb a má svou budoucnost.

V první části své práce se zabývám definicí a klasifikací mentálního postižení, dokumenty a legislativou, která se věnuje problematice lidí s mentálním postižením. Dále se zabývám vývojem přístupu k lidem s postižením a poskytováním sociální služby Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. V další části své práce uvedu analýzu spokojenosti lidí využívající sociální službu Chráněné bydlení. Pro zjištění spokojenosti použiji dvě metody. Nejdříve uvedu příběh konkrétního člověka, který se přestěhoval do domácnosti sociální služby Chráněné bydlení. Součástí bude rozhovor s tímto člověkem na stanovené téma. Pak provedu výzkum spokojenosti lidí, kteří zažili ústavní péči a nyní využívají sociální službu Chráněné bydlení, a dále jak tuto změnu vnímají pracovníci, kteří podporují lidi v chráněném bydlení.

1 Člověk s mentálním postižením

Nejdříve je třeba konstatovat, že člověk s mentálním postižením může mít kvalitu života odpovídající člověku bez postižení. Pro pochopení lidí s mentálním postižením je nutné si uvědomit, co pro ně toto postižení znamená a jak jej lze kvalifikovat. Proto se v první části své bakalářské práce zaměřím na vysvětlení pojmů týkající se daného tématu. Dále uvedu historický přehled a názory odborníků zabývající se touto problematikou. Nedílnou součástí musí být popis a charakteristika jednotlivých stupňů mentálního postižení.

1.1 Pojmy a definice používané v problematice mentálního postižení

Pro pojem mentální postižení je v odborné literatuře používáno také synonymum mentální retardace. Mentální postižení definují různí autoři odlišně, existuje celá škála definic. Některé definice zahrnují zejména snížení inteligence, v jiných nalezneme zahrnuto širší hledisko. Autoři Kvapilík, Černá (1990) uvádí, že mentální retardace není nemoc, ale stav charakterizovaný celkovým snížením intelektových schopností.

Nejčastěji citovaná definice v odborných publikacích a člancích je od M. Dolejšího (K otázkám psychologie mentální retardace 1973, str. 38), který uvádí: „*Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostatečném genetickém vloh, na porušení stavu anatomicko-fyziologické struktury a funkce mozku a jeho zrání, na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace senzorické, emoční a kulturní, deficitním učení, zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace i stresu, na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti.*“ Tato definice vystihuje podstatu pojmu mentální retardace z hlediska emocionálního.

Další definice mnou vybrané a nejčastěji používané jsou od Pipekové, Müllera a kol., Vágnerové a Valenty, Michalíka, Lečbycha a kol.

Pipeková (Kapitoly ze speciální pedagogiky, 1998, str. 171) uvádí: „*Mentální retardace je stav charakterizovaný celkovým snížením intelektových schopností, které v sobě zahrnují schopnost myslet, schopnost učit se a schopnost přizpůsobovat se svému okolí.*

Jde o stav trvalý, vrozený nebo časně získaný, který je třeba odlišovat od defektů získaných po druhém roce života, označovaných jako demence.“

Müller a kol. (Speciálně-pedagogická terapie pro výchovné pracovníky, 2006 str. 14) uvádí: *„Za mentální retardaci můžeme považovat takovou vývojovou duševní poruchu (s prenatální, perinatální i postnatální etiologií), která je charakteristická celkovým významným snížením inteligence doprovázeným nedostatkem v adaptaci na okolní prostředí.“*

Vágnerová (Psychopatologie pro pomáhající profese, 2008, str. 289) uvádí: *„Mentální retardace je souhrnné označení vrozeného postižení rozumových schopností, které se projeví neschopností porozumět svému okolí a v požadované míře se mu přizpůsobit. Je definováno jako neschopnost dosáhnout odpovídající stupně intelektového vývoje (méně než 70% normy), přestože postižený jedinec byl přijatelným způsobem výchovně stimulován.“*

Valenta, Michalík, Lečbych a kolektiv (Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu, 2012, str. 31) uvádí: *„Mentální retardaci lze vymezit jako vývojovou poruchu rozumových schopností demonstrující se především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální i časně postnatální etiologií, která oslabuje adaptační schopnost jedince.“*

Uvádím zde pouze některé z definic publikovaných v odborné literatuře. Jak je patrné, existují různá vysvětlení tohoto pojmu, protože se jedná o pojem velmi složitý, na který lze pohlížet z hlediska intelektu, ale i z hlediska citové, sociální nebo emocionální stránky. Kromě výše uvedených definic od odborných autorů na závěr uvádím vysvětlení pojmu používaného Organizací OSN pro výchovu, vědu a kulturu UNESCO: *„Mentální retardace není nemoc, je to spíše stav, charakterizovaný celkovým snížením intelektových schopností, který vzniká v průběhu vývoje jedince a je obvykle provázen poruchami adaptace, to je nižší schopností orientovat se v životním prostředí. Nedostatek v adaptaci na prostředí souvisí také se zpomaleným, zaostávajícím vývojem, s omezenými možnostmi vzdělávání a s nedostatečnou sociální přizpůsobivostí.“*

1.2 Klasifikace mentálního postižení

Každý člověk s mentálním postižením je i přes svůj handicap jedinečný, a tím pádem je poměrně složité zařadit člověka s postižením přesně do určitého typu podle daného klasifikačního systému.

Jedním z prvních členění mentálního postižení je **podle doby, ve které se porucha intelektových funkcí objevila** dle Langer (1996) na:

1. Vrozené příčiny vzniku mentální retardace
2. Získané příčiny vzniku mentální retardace

Odborná literatura také uvádí dělení mentálního postižení na:

1. Vrozené
2. Získané
3. Sociálně podmíněné

Z časového hlediska se dělí **podle etiologie (příčiny vzniku)** mentálního postižení dle Monatové (1995) na:

1. Oligofrenie (porucha intelektu)
2. Pseudooligofrenie (zdánlivá mentální retardace vzniká působením vnějšího prostředí)
3. Demence
4. Stařecká demence

V literatuře je často uváděna klasifikace podle (příčiny vzniku), kde je uvážen fakt, že mentální postižení nemívá zpravidla jen jednu příčinu, vzniká kombinací různých faktorů:

1. Příčiny endogenní (genetické, dědičné) – sem řadíme hlavně příčiny genetické, mezi něž patří genové mutace či chromozomové aberace. Nejznámější je Downův syndrom. Genové mutace způsobují dědičné snížení dispozic k rozvoji mentálních schopností.
2. Příčiny exogenní (vlivy prostředí) – tyto vlivy mohou působit od početí během celého těhotenství, porodu, v poporodním období, raném dětství i pozdějším

věku. Tyto dělíme na příčiny fyzikální (např. ionizující záření), chemické (např. léky, alkohol), biologické (např. mikrobiální teratogeny) a psychosociální.

Zvolský (1996) uvádí jako příčiny vzniku mentálního postižení

1. Dědičnost
2. Sociální faktory
3. Environmentální faktory
4. Specifické genetické příčiny nespecificky podmíněné poruchy

Další členění mentálního postižení je **podle druhu chování**, jak uvádí Zvolský (1996). Tyto termíny bývají užívány pouze v souvislosti s těžkým mentálním postižením:

1. Torpidní (netečný) - klidný až apatický, výrazně snížená aktivita, pomalost pohybů a řeči, tento typ je nutné neustále povzbuzovat do činnosti
2. Eretický (neklidný) - vyznačuje se výrazným psychomotorickým neklidem, nesoustředěností, impulsivností, jedinec nezvládá své reakce, nutno korigovat aktivitou
3. Nevyhraněný typ

Nejpoužívanější klasifikací mentálního postižení je členění podle **stupně mentálního postižení, danou výškou inteligenčního kvocientu**, který se měří standardizovanými testy inteligence. V současné době se používá členění podle 10. mezinárodní revize Světové zdravotnické organizace (WHO). Protože mentální retardace patří do oboru psychiatrie, má jako první označení písmeno F. Jednotlivé diagnózy jsou označeny kódy v rozmezí od F 70 až F 79, dle stupně postižení na:

1. F 70 lehká mentální retardace IQ 69 – 50
2. F 71 středně těžká mentální retardace IQ 49 – 35
3. F 72 těžká mentální retardace IQ 34 – 20
4. F 73 hluboká mentální retardace IQ 20 a méně
5. F 78 jiná mentální retardace
6. F 79 nespecifikovaná mentální retardace

Lehká mentální retardace, IQ 50–69 (F70)

V charakteristice této úrovně mentálního postižení se uvádí, že lehce mentálně retardovaní většinou dosáhnou schopnosti užívat řeč účelně v každodenním životě a, udržovat konverzaci i když si mluvu osvojují opožděně. Většina z nich také dosáhne úplné nezávislosti v osobní péči (jídlo, mytí, oblékání, hygienické návyky) a v praktických domácích dovednostech, i když je vývoj proti normě mnohem pomalejší. Hlavní potíže se u nich obvykle projevují při teoretické práci ve škole. Mnozí postižení mají specifické problémy se čtením a psaním. Většinu jedinců na horní hranici lehké mentální retardace lze zaměstnat prací, která vyžaduje spíše praktické než teoretické schopnosti, včetně nekvalifikované nebo málo kvalifikované manuální práce. V sociokulturním kontextu, kde se klade malý důraz na teoretické znalosti, nemusí lehký stupeň mentální retardace působit žádné vážnější problémy.

Středně těžká mentální retardace, IQ 35–49 (F71)

U jedinců zařazených do této kategorie je výrazně opožděn rozvoj chápání a užívání řeči a i jejich konečné schopnosti v této oblasti jsou omezené. Podobně je také opožděna a omezena schopnost starat se sám o sebe (sebeobsluhy) a zručnost. V dospělosti jsou středně retardovaní obvykle schopni vykonávat jednoduchou manuální práci, jestliže úkoly jsou pečlivě strukturovány a jestliže je zajištěn odborný dohled. V dospělosti je zřídka možný úplně samostatný život. Zpravidla bývají plně mobilní a fyzicky aktivní a většina z nich prokazuje vývoj schopností k navazování kontaktu, ke komunikaci s druhými a podílí se na jednoduchých sociálních aktivitách. V této skupině jsou obvykle podstatné rozdíly v povaze schopností. Někteří jedinci dosahují vyšší úrovně v dovednostech senzoricko-motorických než v úkonech závislých na verbálních schopnostech, zatímco jiní jsou značně neobratní, ale jsou schopni sociální interakce a komunikace. Úroveň rozvoje řeči je variabilní. Někteří postižení jsou schopni jednoduché konverzace, zatímco druzí se dokážou s těžší domluvit o svých základních potřebách. Někteří se nenaučí mluvit nikdy, i když mohou porozumět jednoduchým verbálním instrukcím a mohou se naučit používat gestikulace a dalších forem nonverbální komunikace k částečnému kompenzování své neschopnosti dorozumět se řečí. Často se vyskytují tělesná postižení a neurologická onemocnění, zejména epilepsie.

Těžká mentální retardace, IQ 20–34 (F72)

Tato kategorie je v mnohém podobná středně těžké mentální retardaci, pokud jde o klinický obraz, přítomnost organické etiologie a přidružené stavy. Snížená úroveň schopností zmíněná pod F71 je v této skupině mnohem výraznější. Většina jedinců z této kategorie trpí značným stupněm poruchy motoriky nebo jinými přidruženými vadami, které prokazují přítomnost klinicky signifikantního poškození, či vadného vývoje ústředního nervového systému. I když možnosti výchovy a vzdělávání těchto osob jsou značně omezené, zkušenosti ukazují, že včasná systematická a dostatečně kvalifikovaná rehabilitační, výchovná a vzdělávací péče může významně přispět k rozvoji jejich motoriky, rozumových schopností, komunikačních dovedností, jejich samostatnosti a celkovému zlepšení kvality jejich života.

Hluboká mentální retardace, IQ je nižší než 20 (F73)

Postižení jedinci jsou těžce omezeni ve své schopnosti porozumět požadavkům či instrukcím, nebo jim vyhovět. Většina osob z této kategorie je imobilní nebo výrazně omezená v pohybu. Postižení bývají inkontinentní a přinejlepším jsou schopni pouze neverbální komunikace. Mají nepatrnou či žádnou schopnost pečovat o své základní potřeby a vyžadují stálou pomoc a stálý dohled. Možnosti jejich výchovy a vzdělávání jsou velmi omezené. IQ nelze přesně změřit, je odhadováno, že je nižší než 20. Lze dosáhnout nejzákladnějších zrakově prostorových orientačních dovedností a postižený jedinec se může při vhodném dohledu a vedení podílet malým dílem na praktických sebeobslužných úkonech.

Jiná mentální retardace (F78)

Tato kategorie by měla být použita pouze tehdy, když stanovení stupně intelektové retardace pomocí obvyklých metod je zvláště nesnadné nebo nemožné pro přidružené senzorické nebo somatické poškození, např. u nevidomých, neslyšících, nemluvících, u jedinců s těžkými poruchami chování, osob s autismem, či u těžce tělesně postižených osob.

Nespecifikovaná mentální retardace (F79)

Tato kategorie se užívá v případech, kdy mentální retardace je prokázána, ale není dostatek informací, aby bylo možno zařadit pacienta do jedné ze shora uvedených kategorií.

2 Práva lidí s mentálním postižením

2.1 Mezinárodní dokumenty a legislativa v České republice

V této kapitole budu vycházet z následujících dokumentů vztahující se k právům a povinnostem lidí s mentálním postižením. Nejdříve uvádím mezinárodní dokumenty zabývající se daným tématem.

- Všeobecná deklarace lidských práv (1948)
- Evropská konvence o ochraně lidských práv a základních svobod. (1950)
- Evropská sociální charta (1961)
- Deklarace OSN o právech lidí s mentálním postižením (1971)
- Deklarace práv tělesně postižených osob (1975)
- Deklarace o prevenci postižení (1981)
- Úmluva č. 159 o pracovní rehabilitaci a zaměstnávání zdravotně postižených (1985)
- Evropská konvence o prevenci týrání a nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání (1987)
- Zásady ochrany osob s duševní nemocí a zkvalitňování zdravotní péče (1991)
- Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí osob s postižením (1993)
- Helsinská deklarace o rovnosti a službách pro lidi s mentálním postižením (1996)

V České republice se problematikou lidí s postižením zabývají tyto dokumenty:

- Listina základních práv a svobod (1992)
- zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení
- vyhláška č. 182/2006 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení
- zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení
- zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

- vyhláška č. 207/1995 Sb., kterou se stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory
- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
- vyhláška č. 207/1995 Sb., kterou se stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
- vyhláška č. 369/2001 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientace
- zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
- zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích
- charta práv tělesně postižených osob
- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí zákon o sociálních službách
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
- vyhláška č. 504/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
- vyhláška č. 504/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi

2.1.1 Rozbor mezinárodních dokumentů

Zde uvedu rozbor z mého pohledu nejdůležitějších mezinárodních dokumentů zahrnující práva lidí s postižením.

Všeobecná deklarace lidských práv

Vyhlášená Valným shromážděním OSN dne 10. Prosince 1948, je milníkem v oblasti mezinárodních lidských práv. Není právně závazná, je však souborem hlavních zásad, které by neměl žádný stát, který si říká civilizovaný, porušovat. Její politická autorita je uznávaná po celém světě.

Článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

Článek 2

Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Článek 3

Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.

Článek 5

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.

Článek 26

Každý má právo na vzdělání.

Článek 29

Každý má povinnosti vůči společnosti, v níž jedině může volně a plně rozvinout svou osobnost.

Deklarace OSN o právech lidí s mentálním postižením

Deklarace byla vyhlášena na Valném shromáždění OSN dne 20. prosince 1971. Valné shromáždění vyhláší tuto deklaraci o mentálně retardovaných a současně žádá národní a mezinárodní organizace, aby zabezpečily, že tato deklarace bude sloužit na ochranu těchto práv:

1. Mentálně postižený má mít v nejvyšší možné míře stejná práva jako ostatní lidské bytosti.

2. Mentálně postižený má právo na zdravotní péči a vhodnou fyzikální terapii, jakož i na takovou výchovu, readaptaci a vedení, které mu umožní rozvinout v maximální možné míře jeho možnosti a schopnosti.
3. Mentálně postižený má právo na ekonomické zabezpečení a slušnou životní úroveň. Má plné právo podle svých možností produktivně pracovat nebo se zabývat jinou užitečnou činností.
4. Pokud je to možné, má mentálně postižený žít v kruhu své vlastní rodiny nebo v rodině opatrovníka a účastnit se různých forem společenského života. Proto má být rodině, ve které žije, poskytována pomoc. Je-li jeho umístění do specializovaného zařízení potřebné, mají být prostředí a podmínky života v něm tak blízké normálním podmínkám života, jak je to jen možné.
5. Mentálně postižený má právo na kvalifikovaného opatrovníka, pokud to vyžaduje ochrana jeho dobra a zájmů.
6. Mentálně postižený má právo na ochranu před jakýmkoli vykořisťováním, zneužíváním nebo ponižujícím zacházením. Je-li předmětem soudního stíhání, má mít právo na zákonný proces s plným uznáním svého stupně odpovědnosti, který vyplývá z jeho mentálního stavu.
7. Jestliže někteří postižení nejsou schopni účinně využívat souhrnu svých práv v důsledku hloubky svého postižení a jestliže se ukáže potřeba omezit tato práva buď částečně, nebo úplně, pak musí postup používaný za účelem omezení nebo zrušení těchto práv chránit postiženého zákonně proti jakékoli formě zneužití. Tento postup by měl být založen na hodnocení kvalifikovaných znalců, kteří by posoudili sociální způsobilost postiženého. Omezení nebo zrušení práv má být podrobena periodickým revizím a musí být odvolatelné u vyšších institucí.

2.1.2 Rozbor legislativy České republiky

Přehled legislativy České republiky zabývající se touto problematikou je uveden v kapitole 2.1. Zde uvedu opět pouze rozbor z mého pohledu nejdůležitějších dokumentů českého práva lidí s postižením. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou

se provádí zákon o sociálních službách je podrobně popsána v části, která se věnuje tématu Chráněnému bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. (kapitola 4.4).

Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod zajišťuje nedotknutelnost přirozených lidských práv. Jde o lidská práva univerzálního charakteru, z čehož vyplývá, že přímo neobsahuje ustanovení o zákazu diskriminace z důvodu zdravotního postižení. Osob se zdravotním postižením se přímo týká článek 29: „*Osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky*“ a „*právo na zvláštní ochranu v pracovněprávních vztazích a na pomoc při přípravě k povolání*“.

[25]

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

Zákon byl schválen 14. 3. 2006 s účinností od 1. 1. 2007. Schválením tohoto zákona došlo v poskytování sociálních služeb k velkým změnám.

Základní druhy a formy sociálních služeb

§ 32

Sociální služby zahrnují

- Sociální poradenství
- Služby sociální péče
- Služby sociální prevence

§ 33

Formy poskytování sociálních služeb

1. Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní.
2. Pobytovými službami se rozumí služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb.
3. Ambulantními službami se rozumí služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování.
4. Terénními službami se rozumí služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí.

§ 34

Zařízení sociálních služeb

1. Pro poskytování sociálních služeb se zřizují tato zařízení sociálních služeb:

- Centra denních služeb
- Denní stacionáře
- Týdenní stacionáře
- Domovy pro osoby se zdravotním postižením
- Domovy pro seniory
- Domovy se zvláštním režimem
- Chráněné bydlení
- Azylové domy
- Domy na půl cesty
- Zařízení pro krizovou pomoc
- Nízkoprahová denní centra
- Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež
- Noclehárny
- Terapeutické komunity
- Sociální poradny
- Sociálně terapeutické dílny
- Centra sociálně rehabilitačních služeb
- Pracoviště rané péče
- Intervenční centra
- Zařízení následné péče

2. Kombinací zařízení sociálních služeb lze zřizovat mezigenerační a integrovaná centra.

2.2 Právo lidí s mentálním postižením na zaměstnání

Mít zaměstnání je v dnešní době pro člověka nezbytné. I pro lidi s mentálním postižením je důležitá představa, že mohou pracovat. Je velice těžké, aby lidé s postižením našli práci na volném trhu práce, ale v některých případech se to daří. Zařazení do pracovního procesu vyžaduje zejména adaptační schopnosti člověka, jeho zdatnost a odolnost vůči změnám zevního prostředí.

Práce lidem dává náplň a smysl jejich života, ale zároveň musí být přizpůsobena jejich postižení, aby jim nepřinášela stres či obavu, že ji nezvládnou. Lidé s postižením se mohou obrátit na organizace nebo agentury, které se problematice zaměstnávání lidí s postižením věnují.

Jednou z organizací, která se této problematice věnuje, je **Občanské sdružení Rytmus**. Občanské sdružení Rytmus bylo založeno v roce 1994 a jeho posláním je umožnit lidem se znevýhodněním aktivně se začleňovat do běžného prostředí – v práci, ve škole, v místě bydliště. [29]

Aktivity v oblasti pracovního uplatnění

- Sociální rehabilitace - podporované zaměstnávání a tranzitní program
- Pracovní rehabilitace
- Poradenská činnost v oblasti zaměstnání
- Výzkum
- Publikační činnost

2.2.1 Možnosti zaměstnávání lidí s mentálním postižením

Lidé s mentálním postižením, kteří mají práci na volném trhu, příliš není. Proto existují další možnosti zaměstnávání.

- Podporované zaměstnávání
- Chráněné pracovní místo
- Chráněné dílny
- Sociálně – terapeutické dílny

Podporované zaměstnávání

Podporované zaměstnání je časově omezená služba na dobu dvou, příp. tří let spočívající v individuální a flexibilní podpoře lidí se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním na trhu práce a jejich zaměstnavatelů. Je určena lidem, kteří chtějí získat a udržet si placené zaměstnání v běžném pracovním prostředí. Jejich schopnosti získat a zachovat si zaměstnání jsou přitom z různých důvodů omezeny do té míry, že potřebují individuální osobní podporu poskytovanou před nástupem i po něm.

Chráněné pracovní místo

Chráněné pracovní místo je pracovní místo zřízené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody s Úřadem práce. Na zřízení chráněného pracovního místa poskytuje Úřad práce zaměstnavateli příspěvek. Chráněné pracovní místo musí být obsazeno po dobu třech let. Chráněným pracovním místem může být i pracovní místo, které je obsazeno osobou se zdravotním postižením, pokud je vymezeno v písemné dohodě mezi zaměstnavatelem a Úřadem práce. Dohoda se uzavírá na dobu tří let (§ 75, 435/2004 Sb.).

Chráněná dílna

Chráněná dílna je pracoviště zaměstnavatele, vymezené dohodou s Úřadem práce a přizpůsobené pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením, kde je v průměrném ročním přepočteném počtu zaměstnáno nejméně 60% těchto zaměstnanců.

Chráněná dílna musí být provozována po dobu nejméně dvou let ode dne sjednání dohody. Na vytvoření chráněné pracovní dílny poskytuje Úřad práce zaměstnavateli příspěvek na každé pracovní místo ve stejné výši jako u chráněného pracovního místa (§ 76, 435/2004 Sb.).

Sociálně – terapeutické dílny

Sociálně terapeutické dílny jsou ambulantní služby poskytované osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nelze z tohoto důvodu umístit na otevřeném ani chráněném trhu práce. Jejich účelem je dlouhodobá a pravidelná podpora zdokonalování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím sociálně pracovní terapie (§ 67 108/2006 Sb.)

2.3 Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR, o. s.

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o. s. (dále jen SPMP ČR) je celostátní nezisková organizace hájící práva a zájmy lidí s mentálním a kombinovaným postižením a jejich rodin. SPMP ČR vznikla v roce 1969. Sdružuje lidi s postižením, jejich rodiny a blízké, poskytovatele služeb a další odborníky. SPMP ČR je členem Národní rady osob se zdravotním postižením ČR a České rady humanitárních organizací. [31]

Cíle a hodnoty SPMP ČR

- Stejná práva a příležitosti
- Začlenění do společnosti
- Důstojnost
- Samostatnost
- Podpora šitá na míru
- Vzájemná spolupráce
- Podpora rodinám
- Odstranění bariér a předsudků [31]

Jaké služby SPMP ČR poskytuje

- Vzdělává děti i dospělé lidi s mentálním postižením i další lidi, kteří s nimi žijí nebo pracují
- Poskytuje sociální služby, například: chráněná bydlení, domovy a stacionáře, poradenství, volnočasové aktivity
- Provozuje chráněné dílny
- Prosazuje, aby lidé nemuseli žít v ústavech
- Podporuje sebeobhájce lidí s mentálním postižením, kteří mluví sami za sebe a prosazují své zájmy a práva
- Převádí důležité informace do srozumitelného jazyka s obrázky
- Navrhuje a připomínkuje zákony, které ovlivňují život lidí s mentálním postižením a jejich rodin
- Prosazuje v České republice Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením [31]

3 Vývoj přístupu k lidem s mentálním postižením

Již v 80. letech probíhala mezi odborníky diskuse nad změnou systému poskytování sociálních služeb v České republice. Po roce 1989 se nositeli tohoto procesu staly především nově se rodící neziskové organizace a rodiče handicapovaných dětí. Za průkopníka je v tomto ohledu považováno zařízení Horní Poustevna a především jeho ředitel Milan Cháb. Velkokapacitní ústavy, jejichž historie sahá až do 19. století, začaly tak postupně doplňovat i nové druhy služeb, které si kladly za cíl zajistit, aby lidé

s postižením nemuseli kvůli svému handicapu opouštět přirozené prostředí a rodinu či jiné blízké osoby.

V únoru roku 2007 Vláda ČR schválila „Koncepci podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné druhy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě člověka s postižením a podporující sociální začlenění člověka s postižením do společnosti“. Její součástí je i pilotní projekt Ministerstva práce a sociálních věcí Podpora transformace sociálních služeb.

3.1 Projekt transformace sociálních služeb pro lidi s postižením

Cílem projektu je podpořit přechod lidí s postižením z velkokapacitních ústavních služeb do bydlení a služeb v běžném prostředí. Projektu se účastní 32 ústavních zařízení z celé České republiky, která poskytují služby cca 3 800 lidem s postižením. Na projektu spolupracují všechny kraje České republiky. Projekt realizuje Odbor sociálních služeb a sociální práce Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Součástí projektu je také Národní centrum podpory transformace sociálních služeb, které vzdělává a podporuje účastníky transformačního procesu. Projekt přispívá k plnění koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti.

Nejedná se o rušení péče o lidi s postižením, ale o změnu způsobu a podmínek jejího poskytování. Projekt je financován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Projekt byl odstartován 1. dubna roku 2009 a bude ukončen 31. května 2013.

3.2 Individuální plánování

Individuální plánování (dále jen IP) je jedním z klíčových nástrojů pro kvalitní poskytování sociálních služeb. Cílem individuálního plánování je podle Hauke (Pečovatelská služba a individuální plánování, 2011, str. 16):

- Poskytovat sociální službu v co největším zájmu člověka
- Přizpůsobit sociální službu specifickým podmínkám, požadavkům, možnostem a schopnostem a osobním cílům člověka

- Zapojit člověka do procesu plánování i výkonu samotné služby

Klíčový pracovník

S individuálním plánováním souvisí také pojem klíčový pracovník. Klíčový pracovník je člověk, na kterého se může člověk s postižením obrátit, je to člověk, který člověku využívající sociální službu rozumí, umí pro něho zprostředkovat pomoc, je jeho důvěrníkem, pomáhá mu plánovat a realizovat jeho sny a přání.

3.3 Péče a podpora

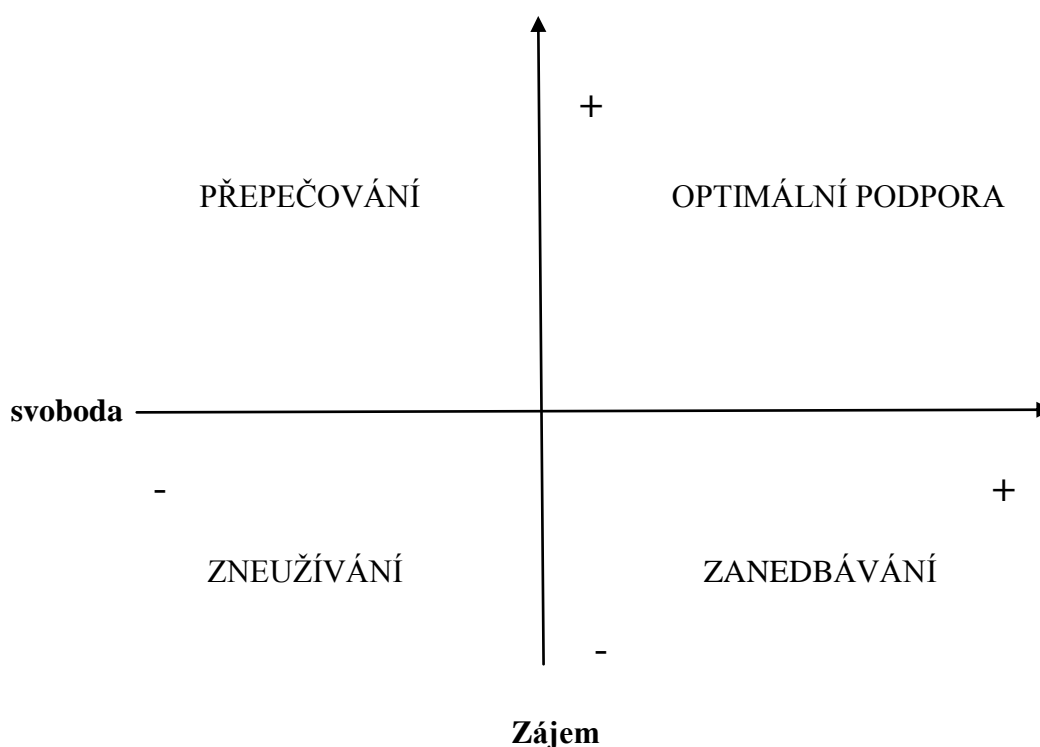
Péče a podpora to jsou dva pojmy, které jsou při poskytování sociálních služeb dle mého názoru velice důležité, ale je podstatné si uvědomit, že je někdy poskytnutí podpory pro člověka s postižením více, než poskytnutí péče. V době, kdy jsem pracovala jako asistent ve službě chráněné bydlení, jsem se musela zaměřit na to, abych nedělala činnosti, při kterých podporuji člověka s postižením za něj. Bylo nutné být velice trpělivá, aby si člověk danou činnost vyzkoušel sám a případně také sám určil, s čím konkrétně potřebuje pomoci. Je jasné, že kdyby asistent vykonával všechny činnosti za člověka využívající službu, nedocházelo by k žádnému osobnostnímu rozvoji člověka a nemohli bychom mluvit o individuálním přístupu.

„Péče je vnímána jako pasivní přijímání jednotlivých úkonů uživatelem, kdy pečovatelka za uživatele vykonává dohodnuté úkony.“

„Podpora je naproti tomu považována za aktivní prvek v zajišťování péče, kdy je uživateli poskytnutá pouze nezbytná podpora, tedy pomoc při zajišťování takových úkonů nebo jejich částí, které uživatel skutečně nezvládá.“ Hauke (Pečovatelská služba a individuální plánování, 2011, str. 20).

Optimální vyvážení péče a podpory uvádí také v této publikaci ve svém textu John O'Brien: *„Poskytování optimální podpory bude vždy výsledkem vyvažování dvou směrů: projevením zájmu o člověka o ponechání svobody člověku. Pro poskytnutí dobré služby je třeba obojího v dostatečné a vyvážené míře (viz pravá, horní část schématu). Dáme-li uživateli služby příliš svobody bez zájmu, dojde k zanedbání, naopak málo svobody a mnoho zájmů znamená přepečování, malý zájem spojený s nedostatkem svobody vede ke zneužívání.“*

Obrázek 3-1 Poskytování optimální podpory

Zdroj: John O'Brien

3.4 Vyšší Hrádek, poskytovatel sociálních služeb

V ústavu sociální péče v Brandýse nad Labem začali žít lidé s mentálním postižením v roce 1989. V této době byly do ústavu přijímané ženy s mentálním postižením. Do roku 1990 v zařízení pracovaly především zdravotní sestry, po té přibyli výchovní pracovníci. Lidé žili ve velké budově ústavu až po 8 lidech v jednom pokoji. Byl jasně stanovený denní režim. Každý den byl přesně daný čas na snídani, svačinu, oběd a večeři.

Aktivita byly naplánované především vychovateli (dnes je tato pracovní pozice oficiálně nazvaná asistent nebo osobní asistent). Lidé s postižením neměli důvod opouštět zdi ústavu, protože všechny potřebné věci pro život jako je návštěva lékaře, kadeřnictví, kulturní zážitky, bohoslužby aj., byly lidem zajišťovány přímo v prostorách ústavu. Lidé s postižením neměli důvod učit se novým věcem: buď bylo vše připravené jako například jídlo, nebo byli vychovatelé tak aktivní a činnosti jako oblékání a péče sám o sebe vykonávali vychovatelé za člověka. K člověku s postižením, který byl v této

době označován jako chovanec nebo pacient, se přistupovalo jako k velkému dítěti. Nikdo nerespektoval, že je člověk dospělý, např. dospělé ženy byly oslovovány jako děvčata.

V roce 2006 nastoupil nový ředitel organizace Mgr. Ivan Semecký, který do organizace přinesl nový způsob přístupu k lidem s mentálním postižením. V srpnu roku 2006 bylo odstraněno poslední klecové lůžko a zrušena izolační místnost. Paní, která žila v klecovém lůžku, se postupně seznamovala s prostředním svého pokoje a možnostmi běžného pohybu po budově ústavu. V lednu roku 2007 začal platit nový název organizace – Vyšší Hrádek, poskytovatel sociálních služeb. V této době byla poskytována jedna sociální služba, Domov pro osoby se zdravotním postižením Vyššího Hrádku, p.s.s. (dále jen DPZP VH, p.s.s.). V průběhu roku 2007 byl v budově služby DPZP VH, p.s.s. zahájen provoz cvičného bytu. Lidé s postižením si v tomto bytě mohli vyzkoušet život v domácnosti, sami si nakupovali potraviny, učili se vařit a seznamovali se s domácími činnostmi, které jsou pro chod domácnosti důležité. Asistenti, kteří pracovali v těchto cvičných bytech, měli možnost poskytovat individuální podporu, měli čas si s lidmi popovídat a vyslechnout jejich přání. V říjnu roku 2007 byly zaregistrovány dvě nové sociální služby: Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. (CHB VH, p.s.s.) a Denní stacionář Vyššího Hrádku, p.s.s. (DS VH, p.s.s.).

V roce 2008 začaly fungovat další dva cvičné byty. Celkem ve třech bytech se na život v domácnosti připravovalo 12 lidí. Organizace se zapojila do projektů o. s. Rytmus (zaměřeného na získávání a rozvoj pracovních návyků a zlepšení možnosti pracovního uplatnění lidí využívající služby VH, p.s.s.) a o. s. Quip – Společnost pro změnu (zaměřující se na snižování psychiatrické medikace, zlepšování právního postavení, individuální plánování atd.). Díky specializovanému pracovníkovi z projektu se daří hledat pracovní místa pro lidi využívající služby VH, p.s.s.

V roce 2006 se organizace vydala cestou transformace. *„Existuje mnoho studií, úvah a argumentů vysvětlujících proč transformovat sociální služby, proč měnit zaběhnuté systémy a zdánlivě dobře fungující ústavní péči, proč podporovat lidi s různým postižením ve změně vlastního života. V tuto chvíli by nám však mělo stačit jedině: **ŽÍT V ÚSTAVU PROSTĚ NENÍ NORMÁLNÍ.**“* [36]

4 Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, poskytovatel sociálních služeb

Sociální služba Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. (dále jen CHB VH, p.s.s.) je službou pobytovou, která funguje od roku 2007. V současné době je služba poskytována v osmi domech či bytech v prostředí běžné zástavby, čímž podporuje postupnou a přirozenou integraci jejich obyvatelů do společnosti. Ve Staré Boleslavi je služba poskytována ve 4 objektech, z toho jeden dům je rozdělen na dvě domácnosti a jedna je určena lidem na invalidním vozíku. Ve městě Čelákovice je služba poskytována ve 3 bytových jednotkách celkem 10 lidem a v Brandýse nad Labem je služba poskytována v jednom domě a stejně jako ve Staré Boleslavi je dům rozdělen na dvě domácnosti, kde spodní domácnost je bezbariérová.

Objekty jsou buď pronajaty od vlastníka, nebo jsou majetkem zřizovatele, což je Středočeský kraj a organizace má objekty ve správě. Objekty odpovídají svým vybavením běžné domácnosti. Jsou zařízeny potřebným nábytkem a vybavením jako je televize, rádio a elektrospotřebiče. Lidé využívající službu si mohou domácnost dovybavit dle vlastních možností a vkusu.

Ve službě chráněné bydlení jsem začala pracovat na konci roku 2008. V této době byla služba poskytována 14 lidem ve dvou domech ve Staré Boleslavi a ve dvou bytech v Čelákovicích. Poslední domácnost chráněného bydlení byla otevřena v únoru v roce 2010 ve Staré Boleslavi. Pokud je kapacita služby naplněna, je poskytována 32 dospělým lidem s mentálním postižením.

4.1 Poslání služby Chráněné bydlení VH, p.s.s.

Posláním sociální služby CHB VH, p.s.s. je nabízet bydlení v domácím prostředí v bytech či domech běžné zástavby a zároveň zajistit individuální asistentskou podporu směřující k postupnému osamostatňování každého člověka a ke zvyšování jeho nezávislosti. [37]

Služba je poskytována tak, aby lidé, kteří ji využívají, mohli žít dle svých představ, přání a rozhodnutí, i dle toho, co je dnešní společností považováno za normální a běžné – pracovat, navazovat vztahy, mít své přátele a aktivně prožívat volný čas. [37]

4.1.1 Principy služby

- Respekt, přijetí a podpora každého člověka
- Partnerství a spolupráce při poskytování sociální služby
- Tvořivost v hledání a uplatňování nových cest a přístupů

Fungování sociální služby Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. dále vychází z principů, na kterých stojí práce celé organizace:

- Týmovost a otevřená komunikace
- Profesionální přístup
- Neustálý rozvoj a zkvalitňování
- Otevřenost a flexibilita

4.1.2 Cíle sociální služby CHB VH, p.s.s.

- Nadále zvyšovat kvalitu poskytované služby
- Udržet finanční dostupnost služby pro její uživatele
- Podporovat lidi využívající službu v rozvíjení vlastních schopností, dovedností a pomáhat jim pouze tehdy, pokud činnost sami zvládnout nemohou
- Podporovat lidi využívající službu při hledání práce, její udržení a získávání finanční gramotnosti
- Mít pro každou domácnost stabilní tým asistentů
- Zajistit asistentům všestrannou podporu a nabízet jim smysluplné vzdělávání

4.1.3 Sociální služba CHB VH, p.s.s. nabízí

- Bydlení v příjemném prostředí mimo ústav
- Podporu asistentů podle potřeb každého člověka – 7 dní v týdnu až 24 hodin denně
- Pomoc lidem využívající službu se zvládáním běžného života – s péčí o domácnost a o sebe sama, se zajištěním stravy, s hospodařením s penězi, s jednáním na úřadech, apod.
- Asistentskou podporu, jejíž rozsah se odvíjí od přání a potřeb jednotlivých lidí, kteří službu využívají, a podle reálných možností služby
- Možnost žít podle svých představ a rozhodnutí a co nejvíce samostatně

4.2 Metody práce s lidmi využívající službu Chráněné bydlení VH, p.s.s.

- **Aktivní zjišťování zájmů a potřeb lidí využívající CHB VH, p.s.s.** - asistent při komunikaci s lidmi v domácnosti a na pravidelných poradách aktivně zjišťuje jejich potřeby, zájmy a přání. Ty pak přednese na poradě pracovního týmu CHB VH, p.s.s., který vypracuje možnosti, jak na návrh člověka reagovat. Klíčový asistent probere s člověkem jednotlivé možnosti a společně vyberou tu, která mu vyhovuje, případně člověk navrhne jinou formu řešení. Metoda aktivního zjišťování zájmů a potřeb lidí využívajících službu je podstatou fáze mapování při tvorbě individuálních plánů využívající službu.
- **Individuální plánování** - klíčový pracovník spolu s člověkem a plánovacím týmem stanovují cíle a dílčí kroky k jejich dosažení. Podněty k tvorbě individuálního plánu získává klíčový pracovník také od ostatních asistentů v domácnosti. Tým pracovníků motivuje člověka využívající službu k rozvoji schopností a dovedností. Služba respektuje právo člověka na přiměřenou míru rizika.
- **Pozorování** - díky pozorování může asistent odhalit potřeby a přání lidí, případně jeho nespokojenost. O zjištěních informuje klíčového asistenta daného člověka a v případě potřeby na poradě týmu asistentů.
- **Podpora a pomoc** - asistent poskytuje podporu, která odpovídá individuálním potřebám jednotlivých lidí využívajících službu a je při dané činnosti či v dané situaci nezbytná. Asistent poskytne člověku informace, vysvětlení situace či verbální a fyzické vedení při zvládání jednotlivých činností. Asistent vhodně motivuje a podporuje člověka k postupnému osamostatňování při vykonávání každodenních činností.
- **Vizualizace** - jednotlivé dokumenty či pravidla jsou podpořeny obrázky, fotkami, apod., aby mohli lidé lépe pochopit jejich obsah. Obrázky a fotky lze využít i při podpoře lidí v jednotlivých činnostech (zviditelnění např.

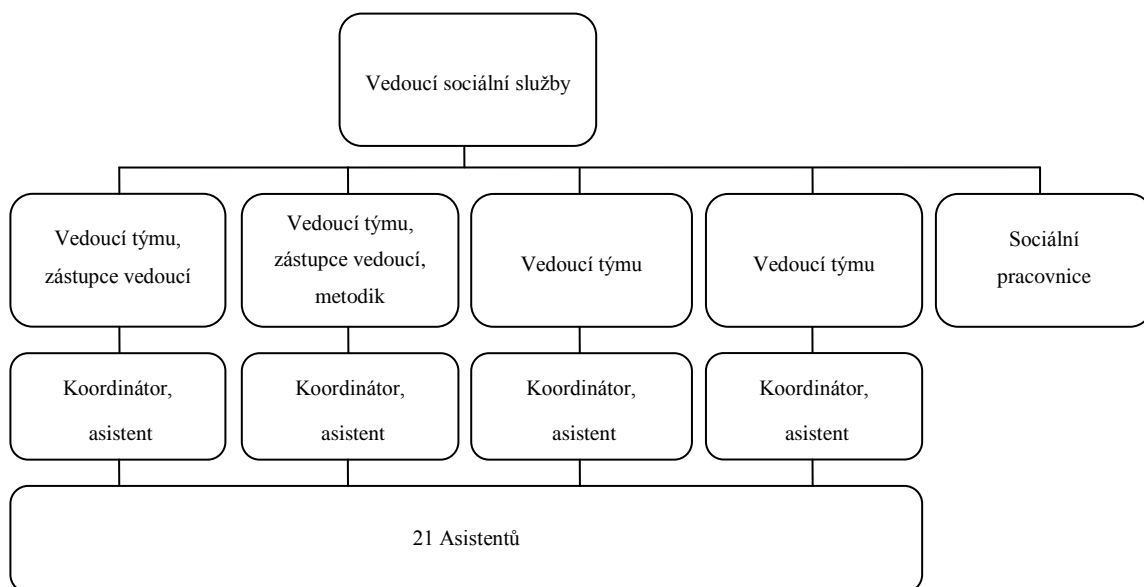
pracovních postupů, hospodaření s penězi) - konkrétní nápady nabízí pro inspiraci katalog metodických pomůcek.

- **Přístup zaměřený na člověka** - v centru pozornosti pracovníků je člověk takový, jaký je, jeho specifická přání, názory a to, co je důležité právě pro něj. Člověk využívající službu je podporován v aktivním ovlivňování svého života. [37]

4.3 Organizační struktura služby Chráněného bydlení VH, p.s.s.

Sociální služba CHB VH, p.s.s. od svého vzniku prošla několika variantami. Vedl k tomu vývoj služby samotné. V začátcích této služby byla organizační struktura velice jednoduchá. Fungovala jedna vedoucí služby CHB VH, p.s.s. a jí byli přímo podřízeni asistenti služby. V pozdější době se do organizační struktury přidala pozice koordinátora. Tento pracovník byl spojkou mezi vedoucí služby a asistenty. Tato pozici přišla v době, kdy se začaly otevírat další domácnosti v roce 2009, a rozrůstal se počet pracovníků v přímé péči.

Obrázek 4-1 Dnešní model organizační struktury CHB VH, p.s.s.

Zdroj: Interní dokument sociální služby Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s., vlastní úprava

Pracovní pozice koordinátor má v tomto modelu v kompetenci pouze provozní záležitosti v domácnosti a rozpis směn. Asistenti a koordinátoři jsou přímo podřízeni vedoucímu týmu, který má v pracovní náplni vedení týmu a rozvojové věci ve službě. I vedoucí týmu má pravidelné směny v domácnostech, čím se přiblíží k náplni práce asistentů, a je také lépe schopný reflektovat výsledky svého týmu. Tento model organizační struktury se velice osvědčil. Zpřesnil se přenos informací směrem k asistentům a také předání informací směrem k vedení služby. Při poradách týmu se mohou vedoucí pracovníci služby lépe zapojit do diskuse při řešení problémových situací, které asistenti zažijí přímo v domácnostech.

4.4 Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí zákon o sociálních službách – chráněné bydlení

Lidem s mentálním postižením, kteří využívají sociální službu Chráněné bydlení, jsou ze zákona poskytovány tzv. úkony, které jsou dány vyhláškou č. 505/2006 Sb. Úkony konkrétní péče hradí člověk využívající tuto službu dle skutečně vykázané míry individuální podpory vždy za měsíc zpět. Asistenti služby pravidelně každý den zaznamenávají poskytnutou podporu – úkony do připravených tabulek.

Základní činnosti při poskytování chráněného bydlení se zajišťují v rozsahu těchto úkonů:

a) Poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy:

1. Pomoc s přípravou stravy
2. Zajištění celodenní stravy odpovídající věku, zásadám racionální výživy a potřebám dietního stravování, minimálně v rozsahu 3 hlavních jídel

b) Poskytnutí ubytování:

1. Ubytování, které má znaky bydlení v domácnosti
2. V případě potřeby praní a drobné opravy ložního a osobního prádla a ošacení, žehlení

c) Pomoc při zajištění chodu domácnosti:

1. Pomoc při běžném úklidu a údržbě domácnosti
2. Pomoc při údržbě domácích spotřebičů

3. Podpora v hospodaření s penězi včetně pomoci s nákupy a běžnými pochůzkami

d) Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:

1. Pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím
2. Nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností
3. Zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání
4. Podpora v oblasti partnerských vztahů
5. Podpora při získávání návyků souvisejících se zařazením do pracovního procesu

e) Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím:

1. Doprovázení do školy, školského zařízení, zaměstnání, k lékaři, na zájmové aktivity, na orgány veřejné moci a instituce poskytující veřejné služby a doprovázení zpět
2. Podpora a pomoc při využívání běžně dostupných služeb a informačních zdrojů
3. Pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob

f) Sociálně terapeutické činnosti:

1. Socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob

g) Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

1. Pomoc při komunikaci vedoucí k uplatňování práv a oprávněných zájmů

Pomoc při vyřizování běžných záležitostí [22]

V době, kdy jsem začala pracovat ve službě Chráněné bydlení Vyšší Hrádek, p.s.s. byla tato služba v začátcích fungování. V domácnosti, ve které jsem pracovala jako asistent, bydleli lidé teprve měsíc. Postupně si zvykali na nové prostředí domácnosti a činnosti s ní spojené, jako je vaření, nakupování, praní a další. Poznávali svět, který neznali a postupně měli chuť poznávat okolí, ve kterém bydlí.

Začali využívat veřejné služby jako kadeřnictví, kino, restaurace, měli zájem vyřizovat si své osobní záležitosti na úřadě, u lékaře (za doprovodu asistenta a postupně někteří i samostatně). Činnosti v domácnosti už nebyly hlavní náplní dne, těmi se stalo především plánování volného času, hledání práce, zájem vzdělávat se a začít se více rozhodovat o svém životě.

Ve službě Chráněné bydlení VH, p.s.s. jsem aktivně pracovala do roku 2012 a jsem plně ztotožněna s myšlenkou transformace sociálních služeb. Během 4 let práce ve službě jsem viděla, jak velký vliv mělo přestěhování lidí s mentálním postižením do prostředí domácnosti. Velkou roli hrála a hraje práce asistentů a jejich individuální přístup ke konkrétnímu člověku, který má čas si s člověkem popovídat, plánovat jeho přání, sny a potřeby. Někteří lidé se po přestěhování do domácnosti úplně „rozsvítili“, měli najednou chuť komunikovat, plánovat si budoucnost, chodit do školy a navštěvovat své příbuzné. Pevně věřím, že sociální služba chráněné bydlení má svou budoucnost a lidé s mentálním postižením budou žít důstojný život.

5 Rozhovor s člověkem, který využívá sociální službu Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, poskytovatel sociální služeb

V této části své práce jsem se zaměřila na rozhovor s paní v seniorském věku, která využívá sociální službu Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. Paní žije v této službě od října 2008. Do té doby žila od svých 7 let po různých ústavních zařízeních. V rodině žila velice krátce. Nyní žije v domácnosti chráněného bydlení v Čelákovicích.

Rozhovor probíhal v prostředí domácnosti, ve které paní bydlí konkrétně v jejím pokoji. Rozhovor byl tzv. polostrukturovaný. Měla jsem připraven seznam otázek, které jsem v průběhu rozhovoru doplňovala či upřesňovala, když paní nedokázala na otázku odpovědět, nebo jí nerozuměla. Než začal samotný rozhovor, seznámila jsem paní znova s cílem rozhovoru, ujistila jí o anonymitě, přečetla jsem jí připravené otázky a požádala jí o souhlas s nahráváním. Po té jsem znova zopakovala cíl rozhovoru, požádala o souhlas s nahráváním a vše zaznamenala na nahrávací zařízení.

Celý rozhovor proběhl ve velmi příjemné atmosféře, a to i z toho důvodu, že jsme povídání prolínaly otázkami, které měly osobní charakter. Během rozhovoru jsem vnímala i únavu paní, se kterou jsem rozhovor uskutečňovala, a proto jsme mezi otázkami dělaly přestávky. V závěru rozhovoru jsem paní poděkovala, za možnost rozhovor uskutečnit. Společně jsme si nahrávky poslechly a paní jsem vysvětlila, jak budu s nahrávkami pracovat.

5.1 Analýza spokojenosti s transformací sociálních služeb konkrétního člověka – rozhovor

Odpovědi na otázky vyjadřují konkrétní názory a pocity člověka využívající sociální službu Chráněné bydlení VH, p.s.s., proto jsem neprováděla úpravy ústního projevu člověka do spisovné podoby.

1. Jak dlouho bydlíte v chráněném bydlení?

To nevím, to už je let, to už je dlouho.

2. Jak se změnil Váš život po té, co jste se přestěhovala do bytu chráněného bydlení?

Chodím do Penny nakupovat. Můžu s asistentkami chodit do Nový hospody. Někdy jdu s paní Šťastnou (dobrovolnice). Když jdu do Penny, je toho málo, tak si vezmu chodítka a asistentky koukají, aby mě někdo neukradl. Tady si můžu třeba uvařit, umýt nádobí, taky můžu uklízet pokoj.

3. Jak probíhal Váš běžný den, když jste bydlela v Ústavu sociální péče?

Špatně. Nelíbilo se mi tam. Byly tam ošklivé holky. Nelíbilo se tam Aleně a ani mně. Špatně se mi chodilo po schodech a hodně jsem padala. Chodila jsem k Míle na kafe anebo ona ke mně. Chodily jsme po parku. Pomáhala jsem občas hrabat listí. Byla jsem zvyklá pracovat od 6 let. Chyběla mi práce.

4. Jak probíhal Váš běžný den v domácnosti, ve které nyní bydlíte?

No dobře. Koukáme na televizi. Pomáháme si. Někdy si uvařím kafe, potom si odvezu v košíčku hrníček a umyju ho. Vařím, ale střídáme se. Myji v myčce. Chodím nakupovat. Plánuji čas s klíčovou asistentkou Šárkou. Naplánovala jsem si, že se pojedu podívat na Alenu a když tam budu, tak i na Janu. Tady je to lepší.

5. Je něco, co jste nemohla dělat (uskutečnit), když jste bydlela v Ústavu sociální péče?

Na Hrádku jsem nemohla chodit do kuchyně. To mi řekli, že jsem na to slabá. Pomáhat mýt nádobí. Chyběla mi práce. Aspoň jsem uklízela pokoj. Od 6 let jsem pracovala.

6. Co jste se naučila v chráněném bydlení?

Já jsem se naučila hlavně vařit. Asistentky mi poradí, co tam mám dát. Někdy scedím brambory. Obaluji květák. Občas po mě uklízejí talíře, aby se to nerozsypalo. Naučila jsem se platit v obchodě. Teď jako peču. Hodně se učím od Šárky.

7. V čem potřebujete podporu asistenta?

Třeba když se vaří polívka nebo něco, tak poradit co se tam dává. Něco podat něco ze shora v kuchyni. Někdy mě doprovodí ven a poradí, že si mám vzít něco hezkého. Oblečení si vybírám sama. Pomáhal mě doprovodit na focení. Doprovází mě na úřad,

to rozhodně, nebo k paní doktorce. Žádám si doprovod přímo do ordinace. Domácí činnosti zvládám sama. Někdy slévám vodu z brambor sama, někdy s asistentkou. Někdy mi pomůže odtáhnout stůl, abych ho mohla setřít.

8. Je něco, co se Vám tady nelíbí?

Třeba co bych chtěla změnit? Mám rádio. Chtěla bych nějaký stolek, ale nemám ho kam dát. Líbí se mi tady. Nic bych neměnila. Mám tady pokoj. Jsem spokojená. Nechtěla bych se vrátit na Hrádek (ústavní budova).

5.2 Výsledky analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb konkrétního člověka - rozhovor

Paní už od dětství žila po různých ústavních institucích. V dětském věku byla zvyklá pracovat a starat se sama o sebe. Po té, co se musela přestěhovat do Ústavu sociální péče, čímž není myšleno jen do Ústavu sociální péče v Brandýse nad Labem (nyní Vyšší Hrádek, p.s.s.), neměla možnost uskutečňovat oblíbené domácí práce a neustále jí chyběla nějaká činnost. To se po přestěhování do domácnosti chráněného bydlení změnilo. I když je paní v seniorském věku, má chuť učit se novým věcem a velice jí baví starat se o chod domácnosti. Podporu asistenta potřebuje především při vaření, pečení a důležitý je pro ni doprovod asistenta ven na procházku, při jednání na úřadě či u lékaře.

Na základě odpovědi na otázku číslo 3 je patrné, že život v ústavním režimu se paní nelíbil a nebyla nespokojená. Nedokáže si představit, že by se musela vrátit zpět do ústavního režimu, kde nemohla nakupovat, vařit, péct a starat se o domácnost.

6 Analýza spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí s mentálním postižením

V poslední části své práce jsem provedla analýzu spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí s mentálním postižením. Aby byly výsledky porovnatelné, zvolila jsem formu dotazníků. Zaměřila jsem se na dva faktory. Prvním byla spokojenost a pocity lidí, kteří bydlí v domácnostech chráněného bydlení. Druhý faktor představovala spokojenost pracovníků, kteří pomáhali lidem v době kdy, využívali ústavní službu, aby se připravili se na přestěhování do domácností. Tito pracovníci tedy byli přítomni možné změně v chování, a spokojenosti lidí po přestěhování do domácnosti chráněného bydlení. Pro tyto dvě rozdílné skupiny bylo nutné dotazníky uzpůsobit tak, aby odpovídaly možnostem respondentů.

Dotazníky pro lidi využívající službu Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. byly co možná nejvíce srozumitelné a jednoduché jak pro respondenty, tak pro případné vysvětlení od asistentů, kteří jim s vyplněním dotazníků pomáhali. Někteří lidé dotazník vyplnili sami a někteří za podpory asistenta.

Dotazníky pro pracovníky jsem sestavila tak, aby odpovědi měly co největší vypovídající hodnotu, ale aby zároveň, odpovídaly otázkám pokládaným lidem s mentálním postižením. Dotazníky pro pracovníky byly vyplněny asistenty sociální služby Chráněné bydlení i pracovníky, kteří se podílejí na transformaci v organizaci Vyšší hrádek, p.s.s.

Následně došlo k porovnání a analyzování výsledků. Nejdříve jsem provedla porovnání výsledků spokojenosti lidí bydlících v domácnostech chráněného bydlení. Následně jsem analyzovala výsledky otázek pokládaných pracovníkům, ale také jsem porovнала výsledky obou těchto skupin. Proto byly otázky pro lidi využívající službu a pracovníky sestaveny tak, aby příslušné odpovědi byly porovnatelné.

Transformace sociálních služeb je dlouhodobá záležitost. V organizaci Vyšší hrádek p.s.s. byla započata v roce 2006. Analýza spokojenosti lidí s mentálním postižením přichází tedy po 7 letech transformace, která je však nikdy nekončícím procesem. Poskytování podpory lidem s postižením je předmětem neustálých diskuzí, ale cílem je

poskytovat sociální služby mimo ústavní prostředí v prostředí běžné společnosti. Dalším důležitým krokem je informovanost o problematice a podpora veřejnosti.

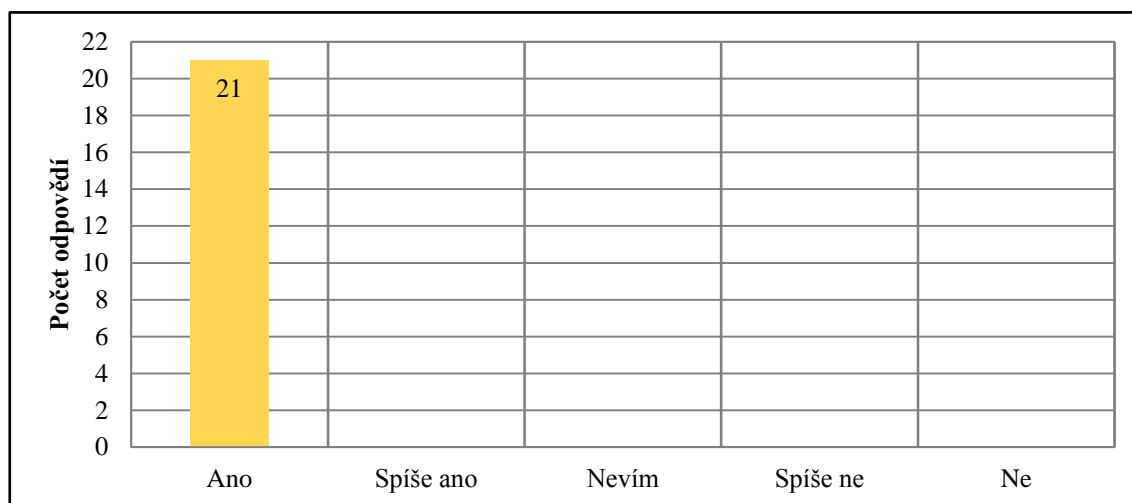
6.1 Výsledky analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí s mentálním postižením

Otázky jsem zvolila tak, aby vystihovaly změnu podmínek jejich života, aby byly pro lidi s mentálním postižením pochopitelné. Snažila jsem se zachytit i jejich vývoj, který jim transformace umožnila, a zlepšení podmínek k životu, které z bydlení v domácnostech chráněného bydlení vychází. Transformace nespočívá jen v přestěhování lidí s mentálním postižením z ústavní péče do rodinných domů či bytů, ale též s tím související osobní rozvoj, získání nových zkušeností a také povinností.

Mezi nové povinnosti patří běžné denní činnosti jako nakupování, vaření, praní, žehlení, péče o sebe, plánování denního programu, domlouvání se se spolubydlícími v domácnosti a v některých případech i hledání a vykonávání zaměstnání. Tyto zkušenosti, ale i nově vzniklé povinnosti, mohou být různě vnímány. Tato analýza by měla sloužit pro vyhodnocení spokojenosti lidí s mentálním postižením právě s těmito novými zkušenostmi a s podmínkami pro život v rodinných domech či bytech chráněného bydlení.

Analýzy mezi lidmi bydlící v domácnostech chráněného bydlení se zúčastnilo celkem 21 lidí, z toho bylo 20 žen a 1 muž. Věk respondentů byl od 20 do 77 let. Velice mě potěšilo, že z možných 28 dotazníků se vyplnění zúčastnilo 21 lidí a 6 dotazníků vyplnili lidé sami.

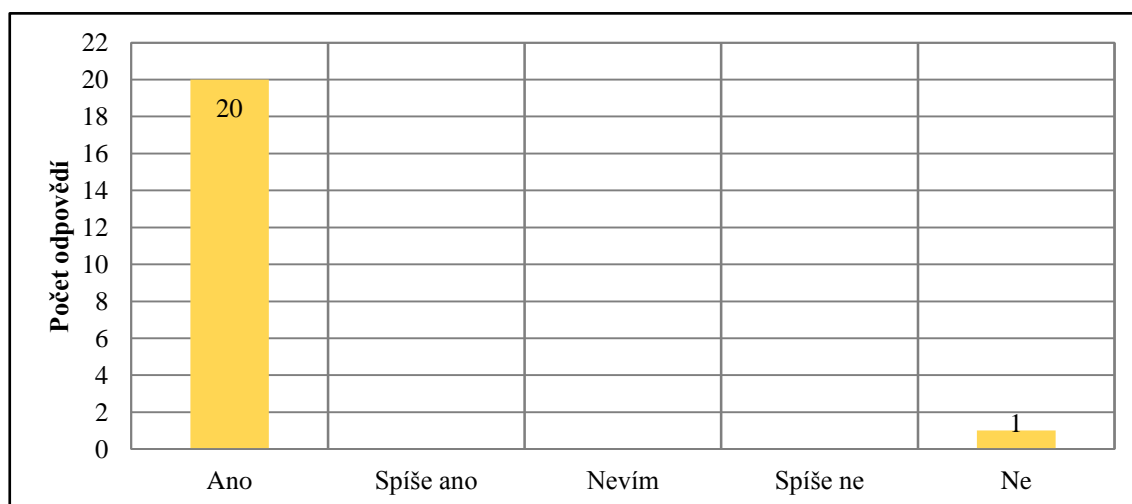
Graf 6-1 Otázka č. 1 - Vnímal/a jste změnu, když jste se přestěhoval/a do bytu či domu chráněného bydlení?

Zdroj: vlastní analýza

Z odpovědí na první otázku je patrné, že všichni lidé využívající sociální službu Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. si i přes své postižení uvědomují a vnímají změnu z ústavní péče na bydlení v bytech a domech služby chráněného bydlení.

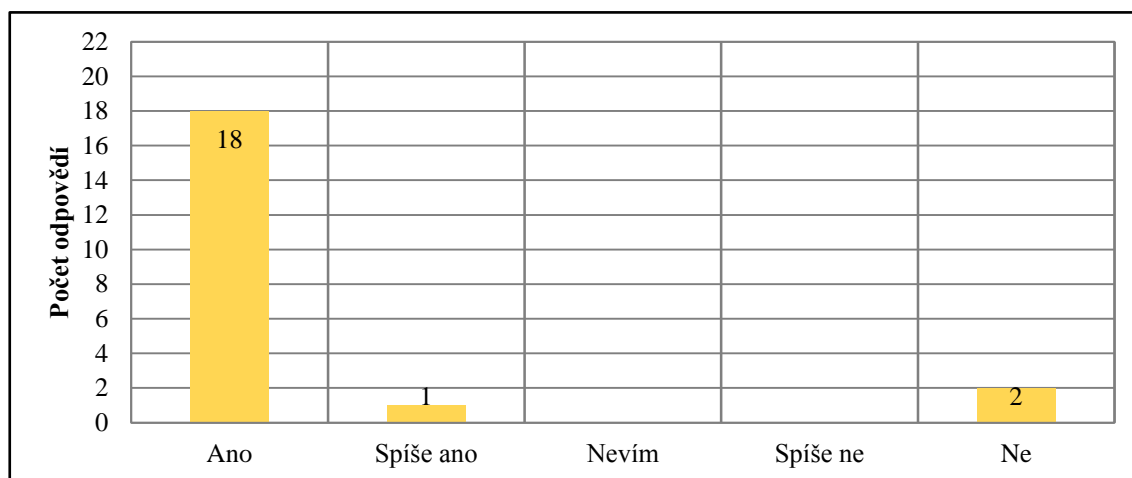
Graf 6-2 Otázka č. 2 - Máte více prostoru pro dělání věcí, které máte rád/a?

Zdroj: vlastní analýza

Pracovníci služby vědí, že je nutné přizpůsobit bydlení tak, aby se v něm lidé cítili dobře a měli možnost využívat svůj volný čas podle svého. Podle odpovědí na druhou otázku se jim to daří velmi dobře.

Graf 6-3 Otázka č. 3 - Naučil/a jste se něco nového od té doby, co bydlíte v bytě či domě chráněného bydlení?

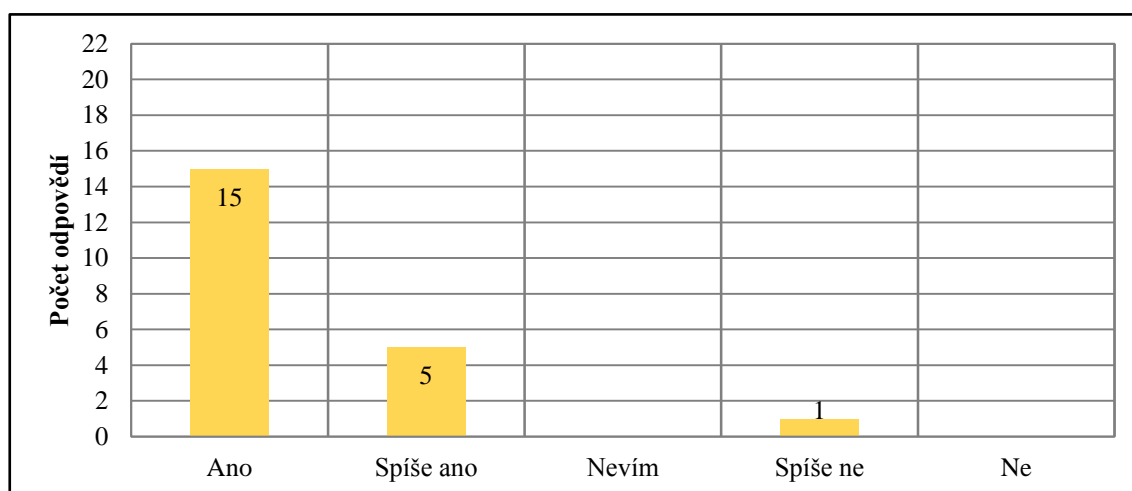

Zdroj: vlastní analýza

Chráněné bydlení nespočívá jen v poskytnutí příjemnějšího prostředí lidem s mentálním postižením, ale také v jejich zapojení do běžného života. Důležité je podpořit lidi využívající službu v každodenních činnostech a povinnostech jako je nakupování, vaření, vyřizování věcí na úřadech, u lékaře, pravidelné chůze do zaměstnání, plánování volného času apod.

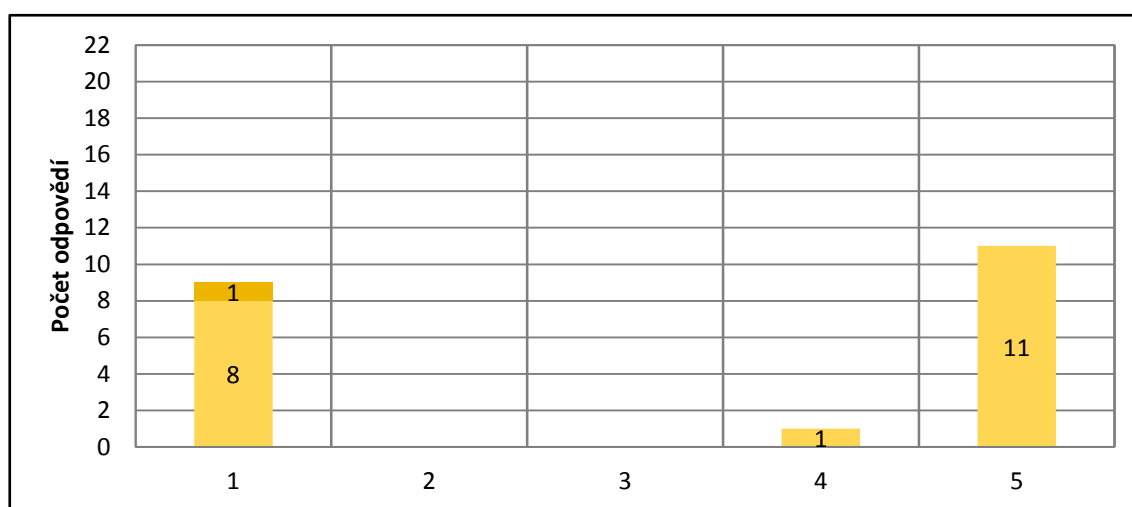
Z odpovědí je patrné, že většina lidí si tento svůj pokrok uvědomuje, ale pro některé jsou tyto nové činnosti a povinnosti obtížné a v ojedinělých případech o ně ani příliš nestojí, nebo nejsou schopni je všechny zvládnout, což je patrné i z odpovědí na následující otázku.

Graf 6-4 Otázka č. 4 - Chodíte s asistentem či bez asistenta např. nakupovat, do kina, k lékaři, na úřady aj.?

Zdroj: vlastní analýza

Graf 6-5 Otázka č. 5 - Máte práci? Pokud ano – jakou? Pokud ne, chcete mít práci?

Zdroj: vlastní analýza

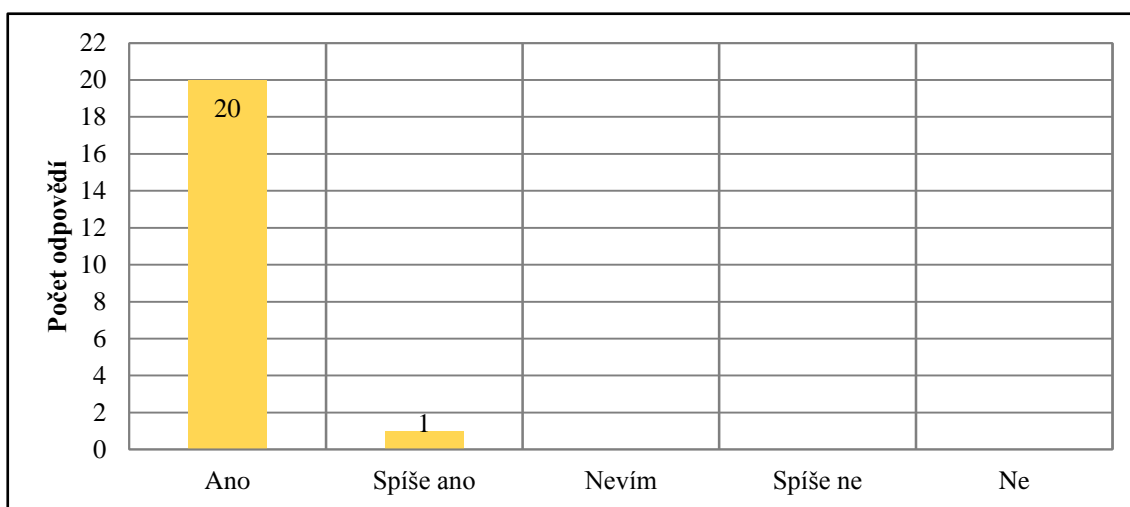
Poznámka: Osm lidí má práci a jeden má o práci zájem (v grafu odlišeno barevně).

Otázka zaměstnání je pro lidi s mentálním postižením problematická jak z pohledu získávání práce, tak proto, že část respondentů nemá o zaměstnání zájem z důvodu strachu a nedůvěry ve své schopnosti. Někteří nevidí v práci žádný smysl, nebo jsou v důchodovém věku (z oslovených lidí je 5 lidí v důchodovém věku).

Sociální služba chráněné bydlení dopomohla lidem najít práci v těchto odvětvích:

- Keramická dílna – výroba keramiky (5 lidí)
- Tkaní koberců, deček, podsedáků na židle – mandlování, žehlení, lisování (1 člověk)
- Výroba špuntů – vkládání gumového těsnění do zátek plastových trubek (2 lidi)

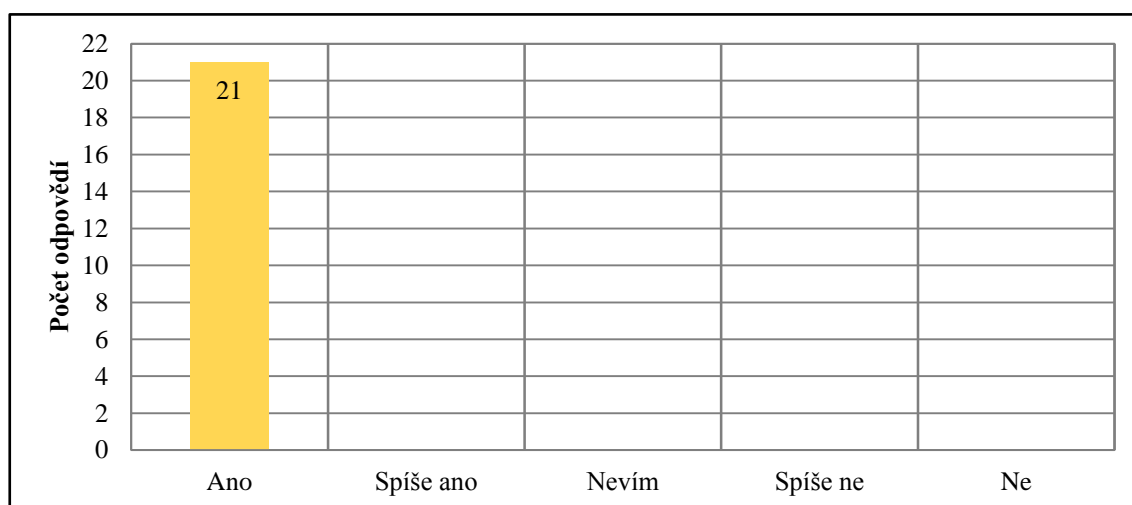
Graf 6-6 Otázka č. 6 - Jste rád/a, že si můžete připravovat jídlo sám/sama (případně za podpory asistenta)?

Zdroj: vlastní analýza

Odpovědi na tuto otázku souvisí s chutí lidí zapojit se do běžných činností, které do té doby nemohli, ale ani nemuseli vykonávat. Z odpovědí je však patrné, že většina lidí oceňuje tuto možnost a především to, že si mohou uvařit jídlo, na které mají chuť.

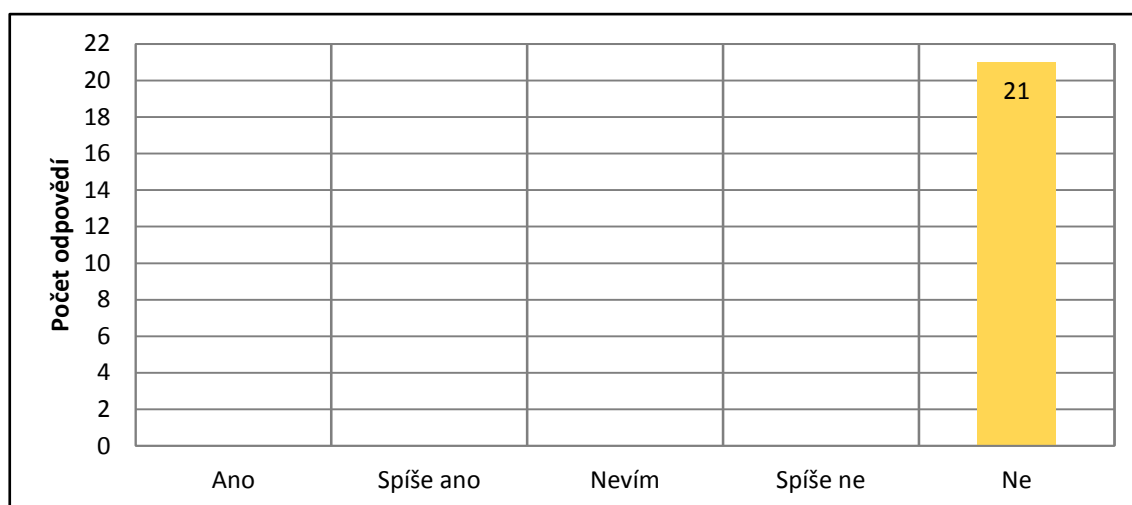
Graf 6-7 Otázka č. 7 - Zvýšil se Vám pocit soukromí, když jste se přestěhoval/a do domácnosti chráněného bydlení?

Zdroj: vlastní analýza

Pocit soukromí je jednou z hlavních priorit při budování a zařizování bytů a domů chráněného bydlení. Z výsledků na tuto otázku je patrné, že se to daří.

Graf 6-8 Otázka č. 8 - Chtěl/a byste se vrátit zpět do „ústavní budovy“?

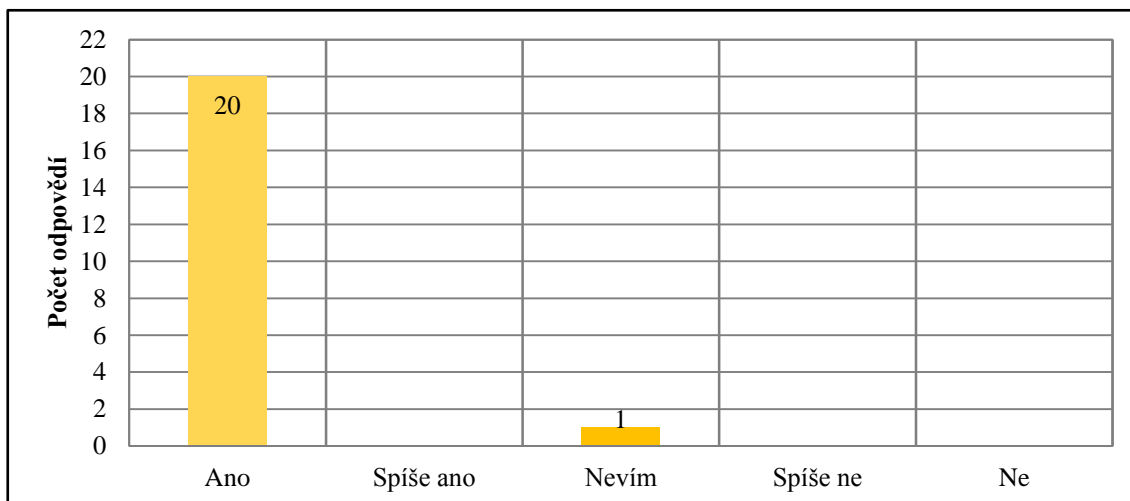

Zdroj: vlastní analýza

Spokojenost lidí s mentálním postižením s bydlením v bytech a domech chráněného bydlení asi nejvíce vystihuje nezájem těchto lidí a leckdy i nevole nad možností návratu do ústavní péče. Z vlastních zkušeností vím, že mnoho lidí už si vůbec neumím představit návrat do ústavní péče.

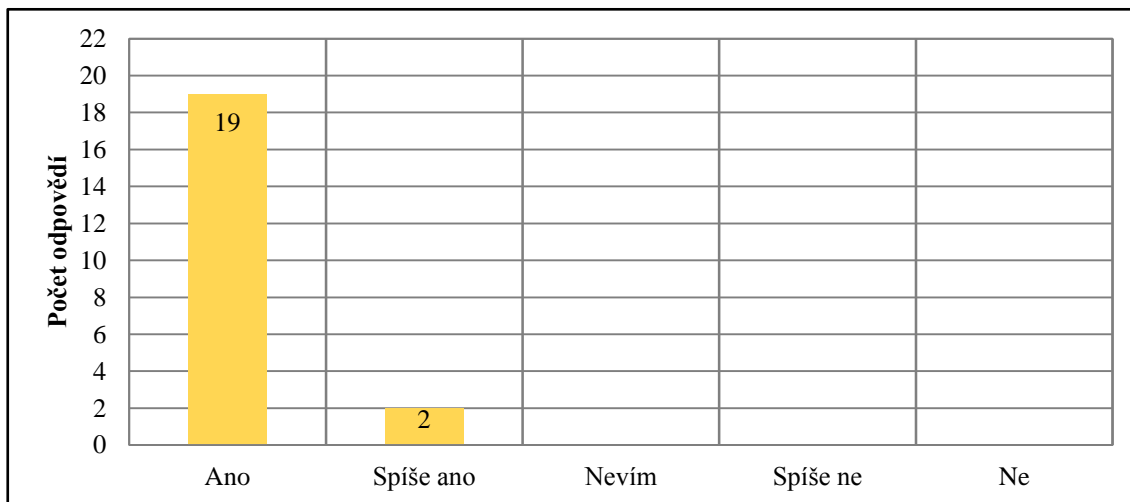
S tímto souvisí i odpovědi na následující otázku, kde je tato spokojenost s novým přístupem vyjádřena. Je ale jasné, že transformace je stále ve fázi objevování nových možností, jak zapojovat lidi s mentálním postižením do přirozeného prostředí a je nutné stále vylepšovat podmínky pro jejich život.

Graf 6-9 Otázka č. 9 - Jste spokojen/á šťastnější, když bydlíte v chráněném bydlení?

Zdroj: vlastní analýza

Graf 6-10 Otázka č. 10 - Plánujete si budoucnost – máte nějaké přání? (Např. někam se jet podívat, něco si koupit, s někým se setkat apod.)

Zdroj: vlastní analýza

Odpovědi na tuto otázku ukazují, že i lidé s mentálním postižením mají své sny a svá přání. Transformací sociálních služeb dáváme lidem možnost si tato přání a sny plnit a kvalita života se blíží kvalitě života lidí bez postižení.

6.1.1 Závěr analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí s mentálním postižením

Z analýzy spokojenosti s transformací sociální služby ze strany uživatelů sociální služby Chráněného bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. je patrné, že lidé sami vnímají tuto změnu. Jejich život je nyní kvalitnější a jejich aktivity vzniklé životem v rodinných domech a bytech jim naplňuje jejich denní program a nejsou brány jako obtěžující. Naopak lidé se cítí aktivněji. Mají zájem učit se novým věcem, které jsou spojené s chodem domácnosti, ale mají také zájem aktivně trávit svůj volný čas, mají chuť pracovat, pokud jim to zdravotní stav dovolí, mají zájem poznávat okolí, ve kterém bydlí. Velkou výhodou bydlení v domácnostech chráněného bydlení je pocit soukromí, klidu a žití s lidmi, se kterými člověk chce.

Následující tabulka shrnuje výsledky analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí s mentálním postižením využívající službu Chráněného bydlení Vyššího hrádku p.s.s.

Tabulka 6-1 Závěr analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí s mentálním postižením

Počet respondentů	21	
Z toho žen	20	
Z toho mužů	1	
Analýza odpovědí		
Odpověď	Počet	Procentuální vyjádření
Ano	184	87,62 %
Spíše ano	9	4,29 %
Nevím	1	0,48 %
Spíše ne	2	0,95 %
Ne	14	6,67 %

Zdroj: vlastní analýza

*Poznámka: * V případě odpovědí na otázku číslo 8 byly tyto odpovědi do celkové analýzy započteny v obráceném pořadí, aby tak vyjadřovaly spokojenost. Tedy odpověď „Ne“ je započítána jako „Ano“ a ostatní odpovědi analogicky tímto postupem.*

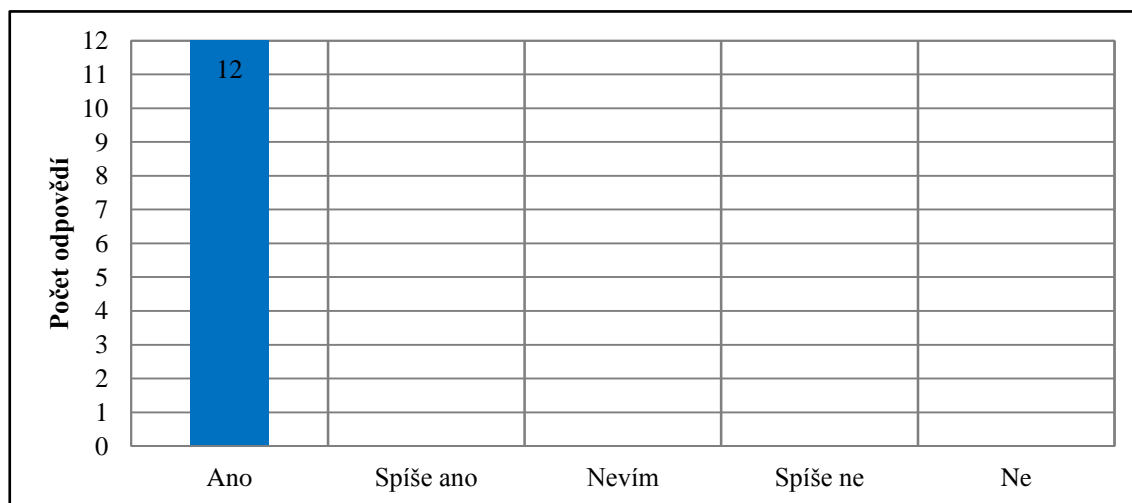
Z celkové analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb je rovněž patrný pokrok, ve vnímání lidí s mentálním postižením prostředí, ve kterém žijí, a jejich spokojenost s transformací sociálních služeb.

6.2 Výsledky analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb pracovníky

I výsledky vnímání transformace sociálních služeb pracovníky mohou být velmi zajímavé a to zejména, v konfrontaci s odpověďmi se samotnými lidmi využívajícími službu Chráněné bydlení. Proto byly otázky zvoleny tak, aby se daly odpovědi na jednotlivé otázky porovnat. Otázky byly však formulovány způsobem, aby měly větší vypovídající hodnotu a je v nich konkrétněji popsána daná problematika. Pro analýzu byli vybráni především ti pracovníci, kteří pracovali v ústavní péči a nyní pracují ve službě Chráněné bydlení. Pracovníci podílející se na analýze jsou jak z přímé péče, tak z vedení služby Chráněného bydlení Vyššího hrádku p.s.s.

Analýzy mezi pracovníky se zúčastnilo celkem 12 lidí, z toho bylo 10 žen a 2 muži. Věk respondentů byl od 29 do 51 let.

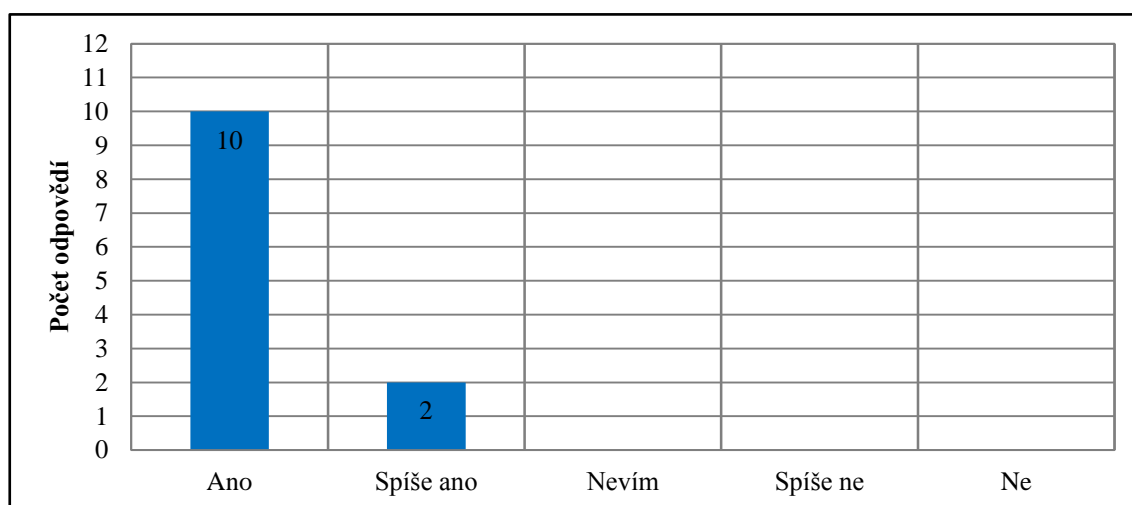
Graf 6-11 Otázka č. 1 - Vnímali/a jste změnu, která nastala transformací sociálních služeb – přestěhování lidí z „ústavní budovy“ do domácností chráněného bydlení?

Zdroj: vlastní analýza

Hlavním kritériem pro výběr respondentů (pracovníků) bylo, aby pracovníci byli u přestěhování lidí z „ústavní budovy“ do domácností chráněného bydlení, což prokázaly i odpovědi na první otázku.

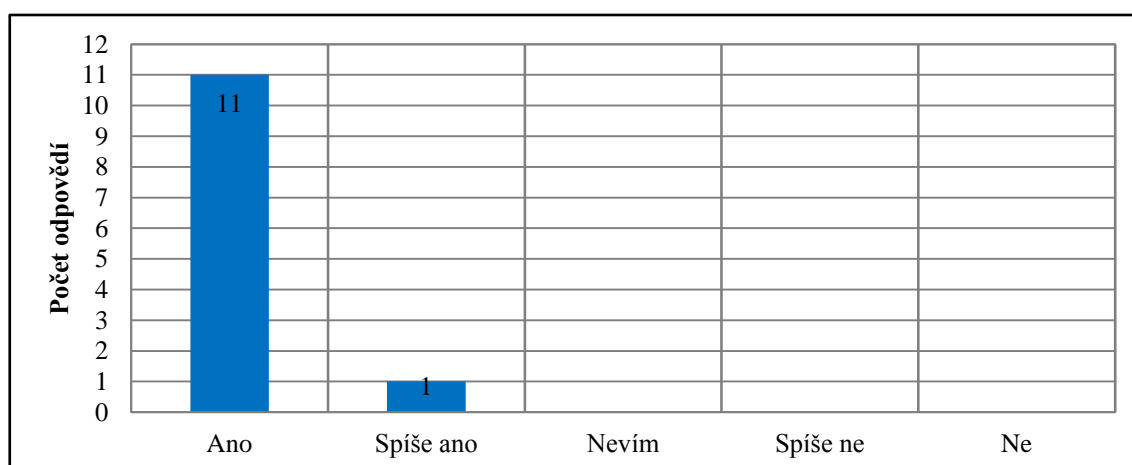
Graf 6-12 Otázka č. 2 - Zlepšily se podmínky pro využití volného času lidí, kteří bydlí v domácnostech chráněného bydlení?

Zdroj: vlastní analýza

Z odpovědí na druhou otázku je patrné, že přestěhováním do domácností chráněného bydlení, pracovníci získali větší možnosti pro zajištění volnočasových aktivit. Mezi aktivity uskutečněné ve volném čase patří např. návštěva kina, divadla, hokejových zápasů, fit centra, taneční zábavy, akce pořádané v místě bydliště a další.

Graf 6-13 Otázka č. 3 - Vnímáte zlepšení osobního rozvoje člověka, který se přestěhoval do domácnosti chráněného bydlení?

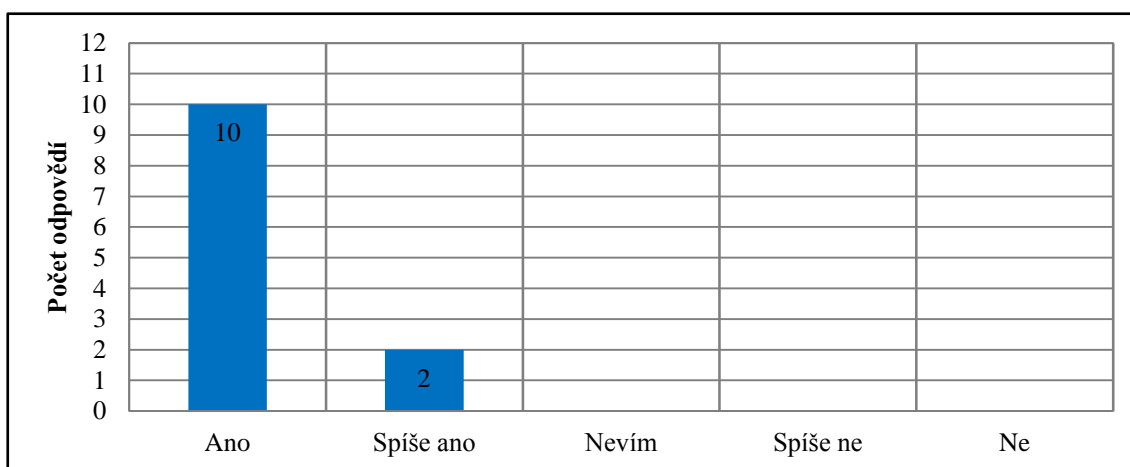

Zdroj: vlastní analýza

Se změnou prostředí také souvisí změna psychického stavu. Pracovníci vnímají velké pokroky v osobním rozvoji lidí v domácnostech chráněného bydlení. Těchto pokroků se nedařilo v ústavní péči dosahovat, ale po přestěhování docházelo u lidí s mentálním

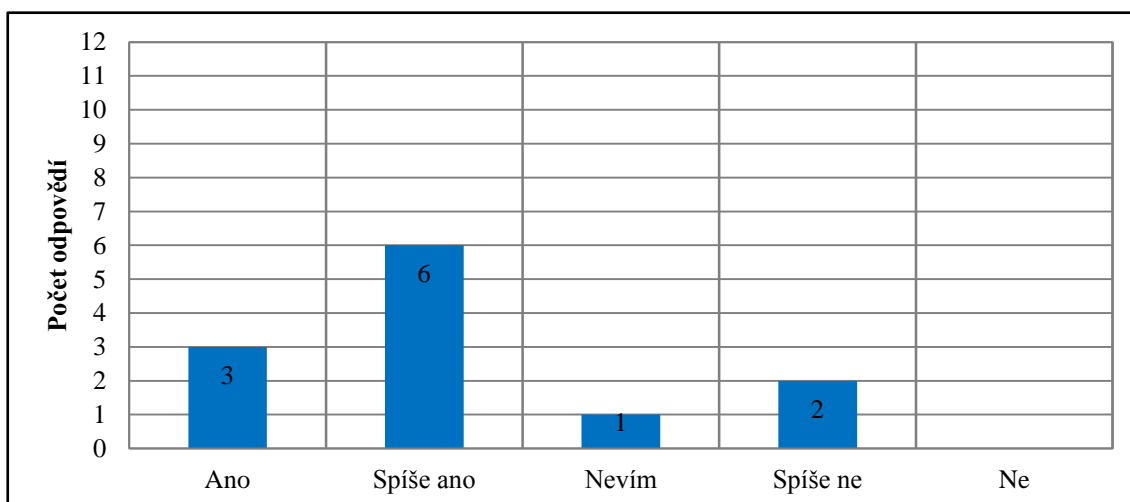
postižením až k překvapivým pokrokům, které pak motivují pracovníky k další práci a aktivitě. Prostředí bytů a rodinných domů chráněného bydlení vybízí k rozvoji schopností i potřebnými činnostmi a naplňováním volného času. Lidé jsou zapojováni do běžných činností, jako je nakupování, vaření, ale i jednání na úřadech a zajištění si lékařské péče. Odpovědi na následující otázku ukazují, že se nyní zapojování do těchto činností daří daleko více.

Graf 6-14 Otázka č. 4 - Je nyní snazší zapojení lidí, kteří bydlí v domácnosti do společnosti? (Např. nakupování, jednání na úřadech, návštěva lékaře aj.).

Zdroj: vlastní analýza

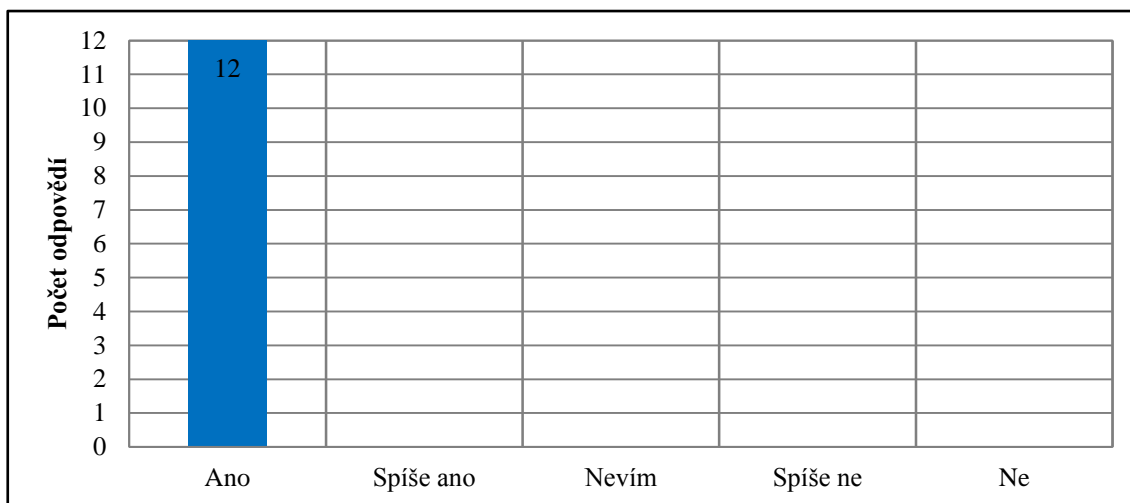
Graf 6-15 Otázka č. 5 - Mají lidé, využívající službu chráněné bydlení zájem o zaměstnání?

Zdroj: vlastní analýza

Pracovníci vnímají zájem lidí s mentálním postižením o práci. Motivace je důležitým krokem k získání samotné pracovní pozice, což je pro lidi s postižením velmi složité. Je nutné neustálé vyhledávání oborů, kde by našli lidé s postižením své uplatnění.

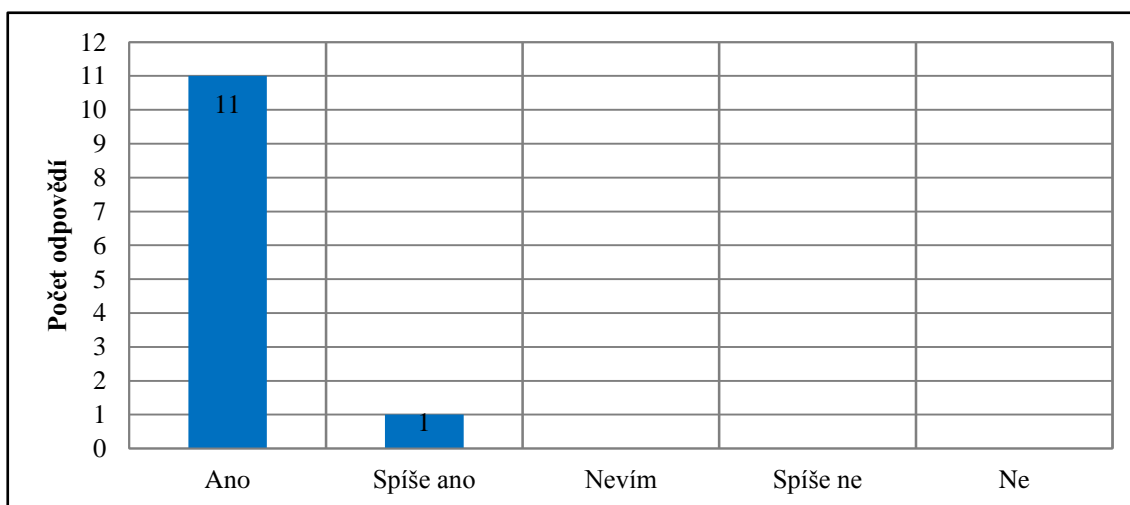
Graf 6-16 Otázka č. 6 - Je lepší, že si lidé mohou samostatně (či za podpory asistenta) uvařit jídlo dle vlastního výběru?

Zdroj: vlastní analýza

Výběr jídla a možnost si uvařit jídlo, na které má každý chuť, lidé žijící v domácnostech velice vítají. Asistent při této činnosti pomáhá nejenom s výběrem jídla, ale i s nákupem surovin a se samotnou přípravou jídla.

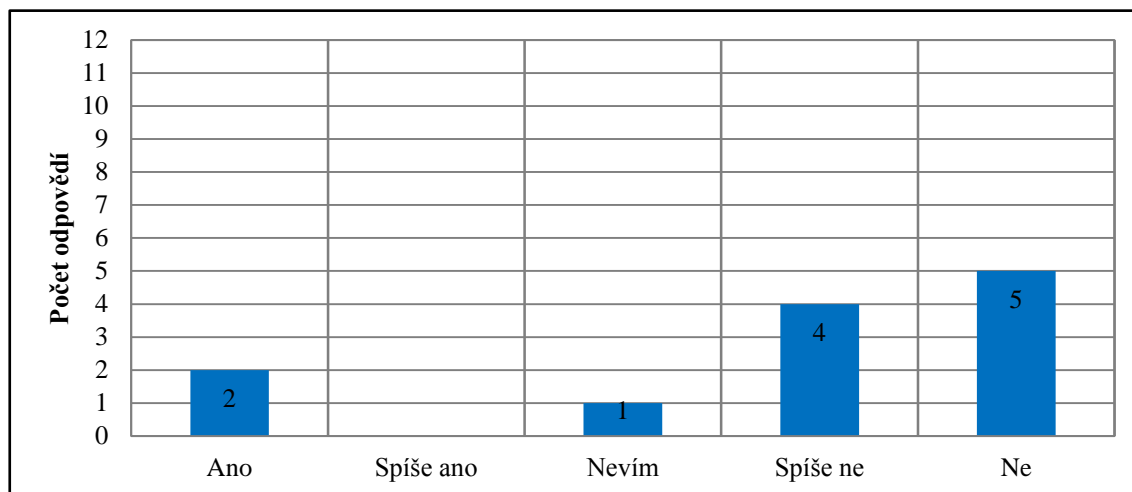
Graf 6-17 Otázka č. 7 - Zvýšil se lidem žijícím v domácnostech chráněného bydlení pocit soukromí?

Zdroj: vlastní analýza

Pracovníci podle odpovědí vnímají pocit soukromí, jako jeden z úspěšně splněných hlavních cílů pro vybudování domácností chráněného bydlení.

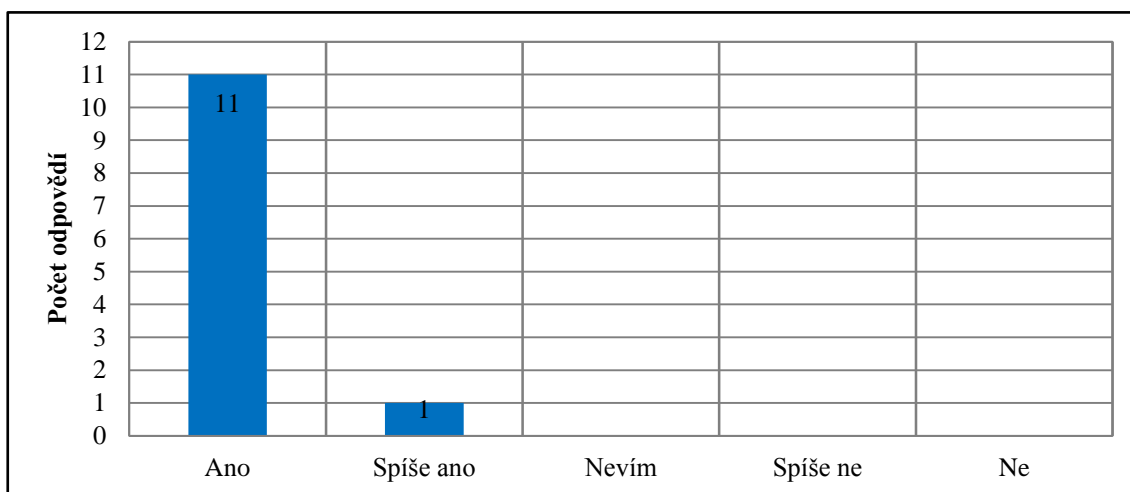
Graf 6-18 Otázka č. 8 - Setkal/a jste se někdy s tím, že lidé, kteří bydlí v domácnosti chráněného bydlení, se chtěli vrátit zpět do služby, která byla ve formě „ústavního režimu“?

Zdroj: vlastní analýza

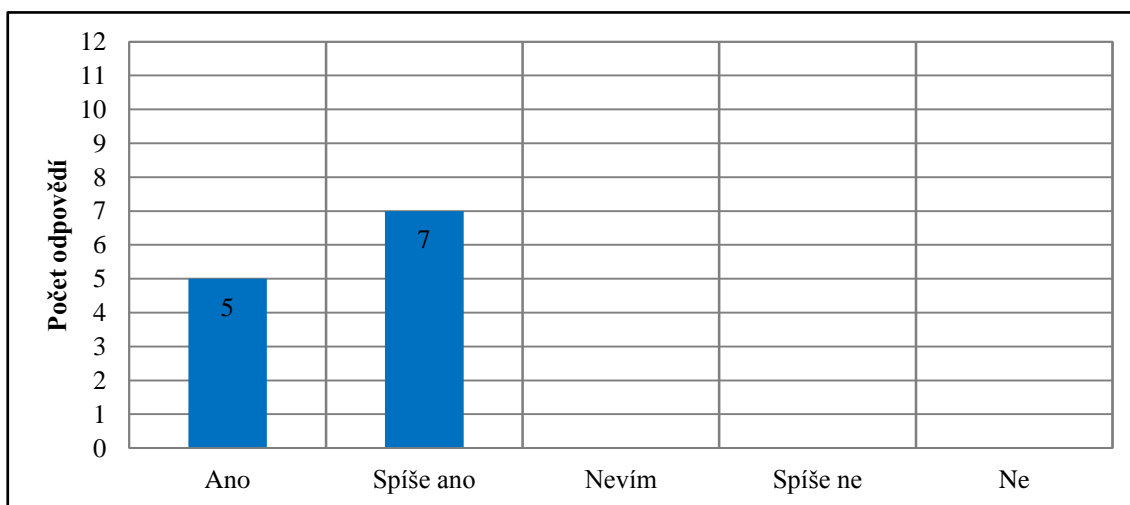
S přestěhováním samozřejmě souvisí i změna prostředí, která není vždy snadná. V ojedinělých případech se pracovníci chráněného bydlení setkávají s nevolí lidí, ale je to zejména v počáteční době po přestěhování a prakticky bez výjimek si v novém prostředí lidé zvyknou a jsou zde spokojenější. Daleko častěji se pracovníci setkávají s velkou obavou lidí žijících nyní v domácnostech chráněného bydlení, že by se museli vrátit zpět do ústavní péče. Jejich obavy pramení ze špatných vzpomínek a současné spokojenosti v prostředí domácností chráněného bydlení. Vnímání spokojenosti lidí s mentálním postižením v domácnostech chráněného bydlení pracovníky potvrzují i odpovědi na další otázku.

Graf 6-19 Otázka č. 9 - Myslíte si, že lidé, kteří bydlí v chráněném bydlení, jsou spokojenější, veselejší než když bydleli v ústavu?

Zdroj: vlastní analýza

Graf 6-20 Otázka č. 10 - Lidé, kteří bydlí v domácnosti chráněného bydlení, projevují svá přání, plánují budoucnost?

Zdroj: vlastní analýza

Pracovníci se snaží prostřednictvím individuálních plánů plnit přání a sny lidí využívající službu chráněné bydlení. Některé naplánované cíle jsou během na dlouhou trať, ale po každém splnění cíle, snu či přání má člověk chuť dále plánovat svou budoucnost.

6.2.1 Závěr analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb pracovníky

Z analýzy spokojenosti s transformací sociální služeb ze strany pracovníků sociální služby Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. je patrné, že pracovníci vnímají tuto změnu velmi pozitivně.

Tento fakt není důležitý jen pro spokojenost lidí žijících v domácnostech, ale také pro samotné pracovníky, pro jejich radost z dobře odvedené práce, a pro motivaci k další práci, pro zlepšení prostředí a vylepšování jejich znalostí v dané problematice. Z výsledků analýzy je patrná spokojenost, vnímaná pracovníky, tak i zlepšení psychického stavu lidí s mentálním postižením po přestěhování do domácností chráněného bydlení. Lidé se v domácnostech snaží naučit běžným věcem, spolupracují a pracovníci mají větší prostor pro lepší plánování a využití jejich volného času. Problematická zůstává otázka pracovních příležitostí a motivace těchto lidí k vykonávání práce. Následující tabulka shrnuje výsledky analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb pracovníků Chráněného bydlení Vyššího hrádku p.s.s.

Tabulka 6-1 Závěr analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí s mentálním postižením

Počet respondentů	12	
Z toho žen	10	
Z toho mužů	2	
Analýza odpovědí		
Odpověď	Počet	Procentuální vyjádření
Ano	90	75,00 %
Spíše ano	24	11,43 %
Nevím	2	0,95 %
Spíše ne	2	0,95 %
Ne	2	0,95 %

Zdroj: vlastní analýza

*Poznámka: * V případě odpovědí na otázku číslo 8 byly tyto odpovědi do celkové analýzy započteny v obráceném pořadí, aby tak vyjadřovaly spokojenost. Tedy odpověď „Ne“ je započítána jako „Ano“ a ostatní odpovědi analogicky tímto postupem.*

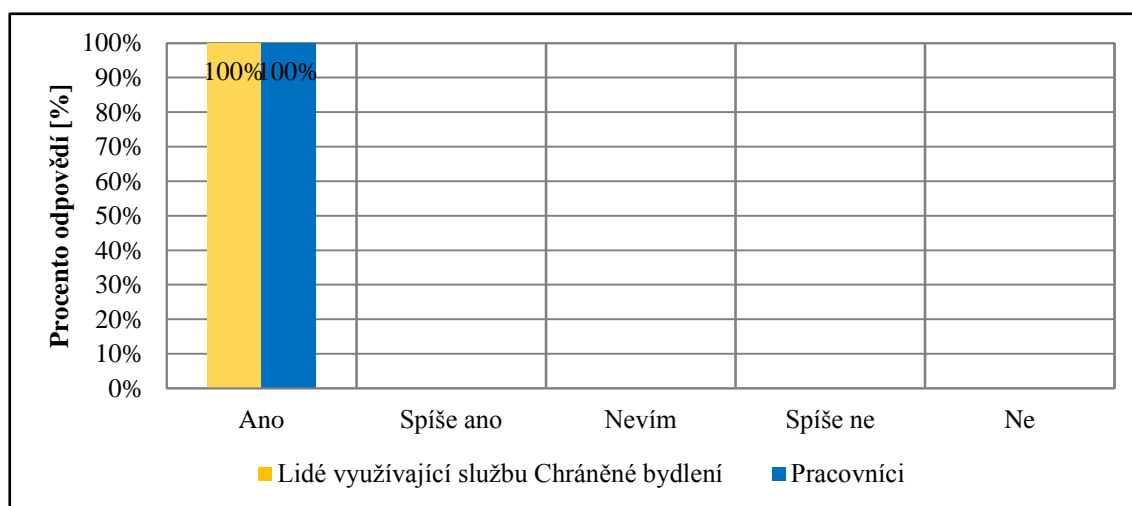
6.3 Porovnání výsledků analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí s mentálním postižením a pracovníků

Analýza spokojenosti v podobě dotazníků byla připravena tak, aby jednotlivé otázky pro lidi využívající sociální službu Chráněné bydlení VH, p.s.s. a pracovníky byly porovnatelné, proto lze nyní provést analýzu vnímání transformace těchto skupin. Grafy jsou provedeny v procentuálním vyjádření jednotlivých odpovědí tak, aby porovnání bylo přehlednější a nebylo zkresleno počtem respondentů jednotlivých skupin.

Graf 6-21 Otázka č. 1 –

Vnímal/a jste změnu, když jste se přestěhoval/a do bytu či domu chráněného bydlení?

Vnímal/a jste změnu, která nastala transformací sociálních služeb – přestěhování lidí z „ústavní budovy“ do domácností chráněného bydlení?

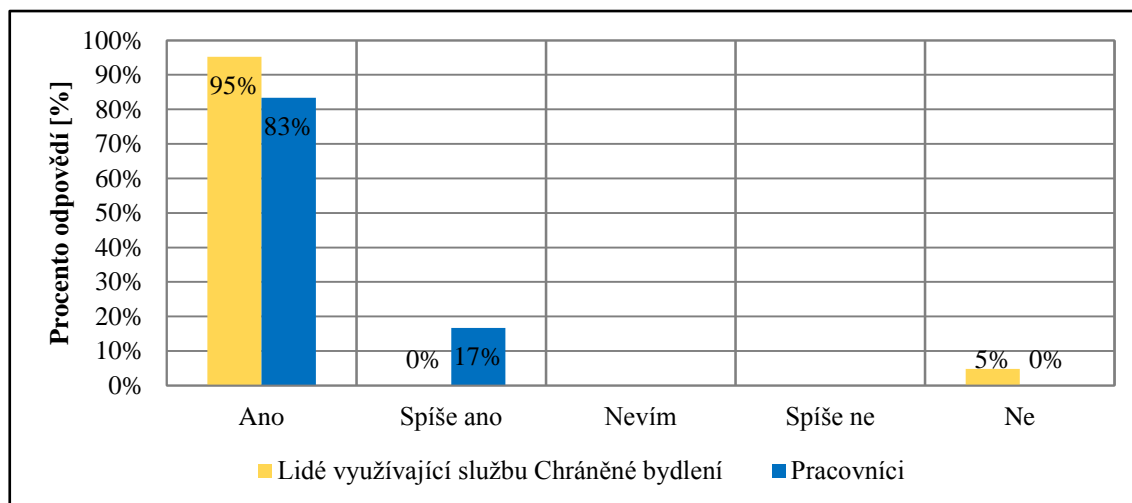

Zdroj: vlastní analýza

Graf 6-22 Otázka č. 2 –

Máte více prostoru pro dělání věcí, které máte rád/a?

Zlepšily se podmínky pro využití volného času lidí, kteří bydlí v domácnostech chráněného bydlení?

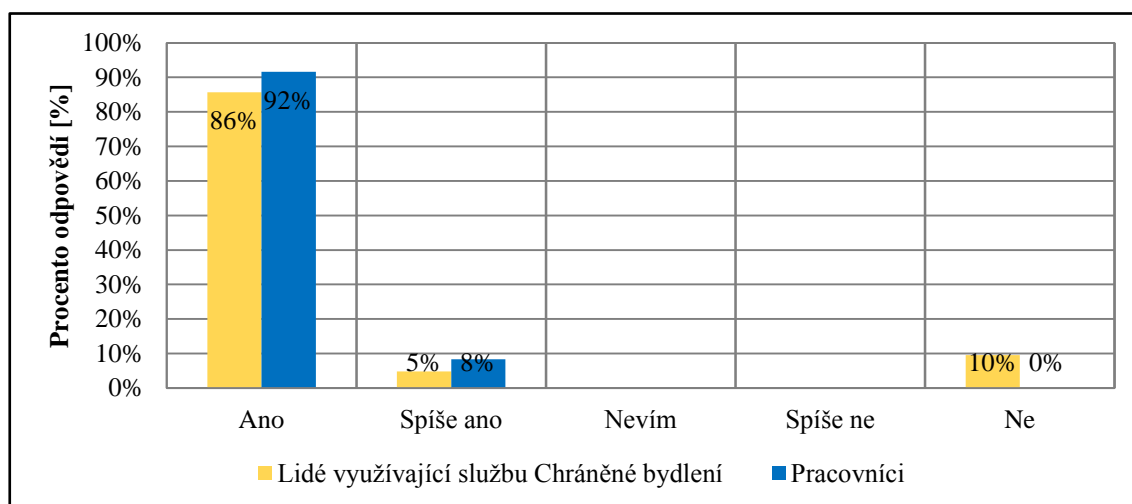

Zdroj: vlastní analýza

Graf 6-23 Otázka č. 3 –

Naučil/a jste se něco nového od té doby, co bydlíte v bytě či domě chráněného bydlení?

Vnímáte zlepšení osobního rozvoje člověka, který se přestěhoval do domácnosti chráněného bydlení?

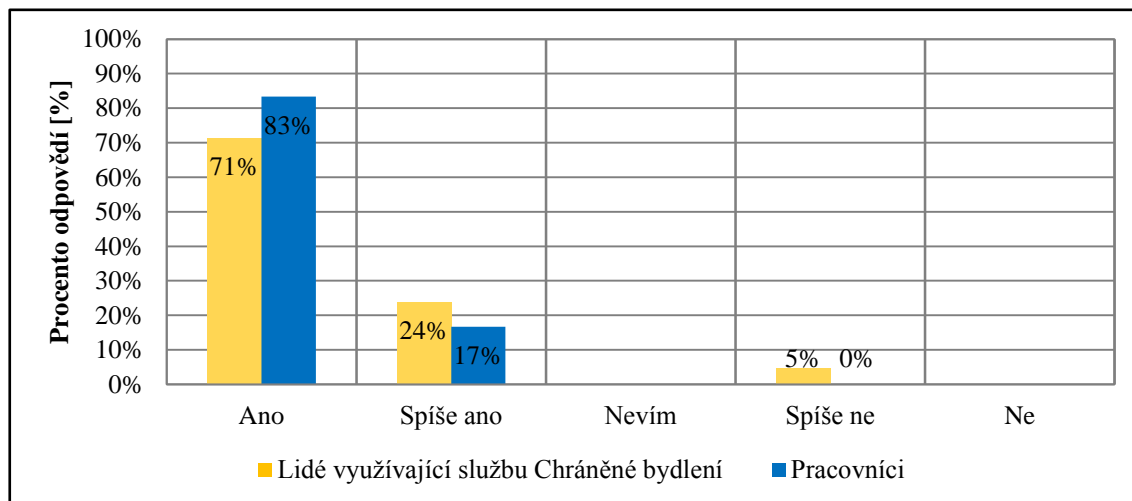

Zdroj: vlastní analýza

Graf 6-24 Otázka č. 4 –

Chodíte s asistentem či bez asistenta např. nakupovat, do kina, k lékaři, na úřady aj.?

Je nyní snazší zapojení lidí, kteří bydlí v domácnosti do společnosti? (Např. nakupování, jednání na úřadech, návštěva lékaře aj.)

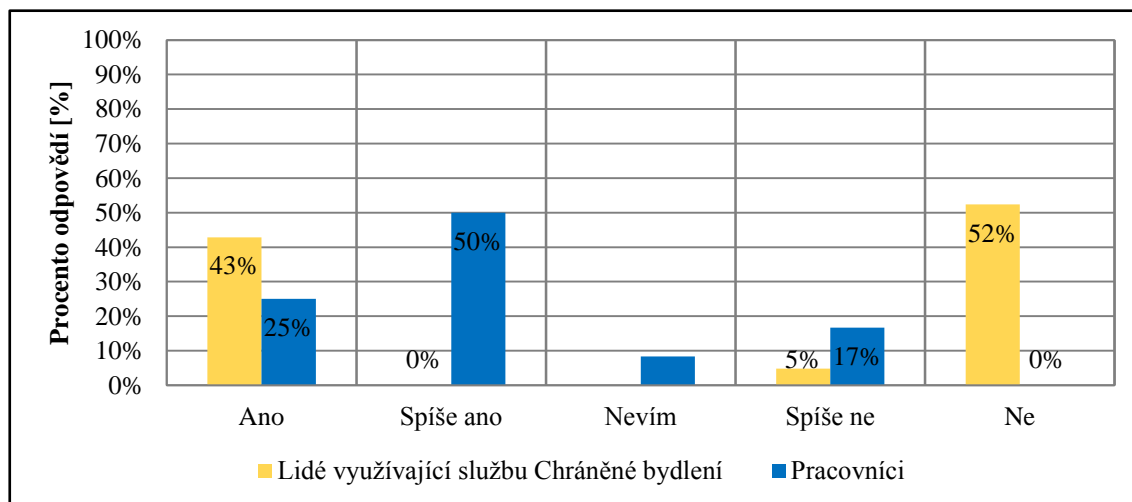

Zdroj: vlastní analýza

Graf 6-25 Otázka č. 5 –

Máte práci? Pokud ano – jakou? Pokud ne, chcete mít práci?

Mají lidé, využívající službu chráněné bydlení zájem o zaměstnání?

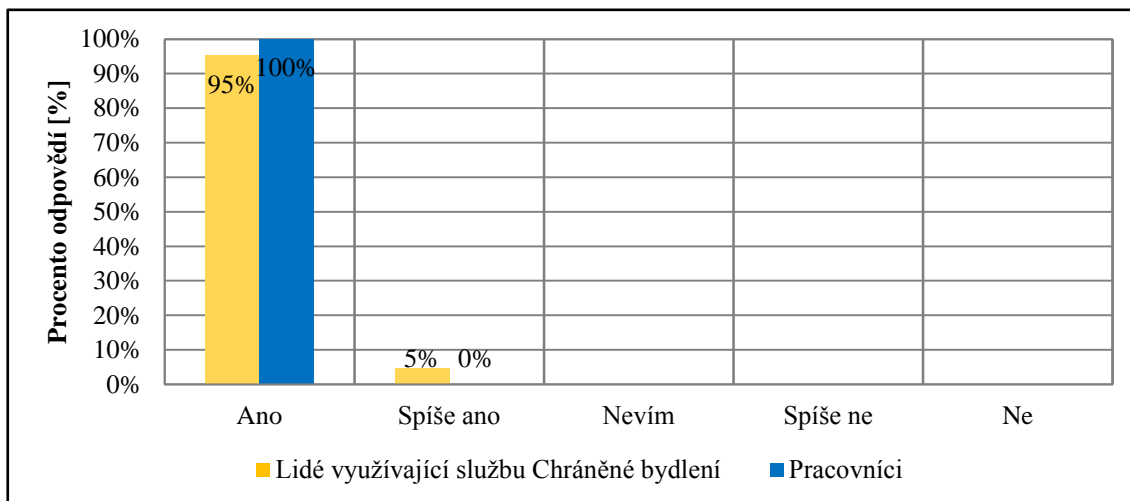
Zdroj: vlastní analýza

Poznámka: Lidé s mentálním postižením jsou zaměstnáni: v keramické dílně; tkají koberce, dečky, podsedky na židle, mandluji, žehlí, lisují; vyrábějí špunty (vkládání gumového těsnění do zátek plastových trubek).

Graf 6-26 Otázka č. 6 –

Jste rád/a, že si můžete připravovat jídlo sám/sama (případně za podpory asistenta)?

Je lepší, že si lidé mohou samostatně (či za podpory asistenta) uvařit jídlo dle vlastního výběru?

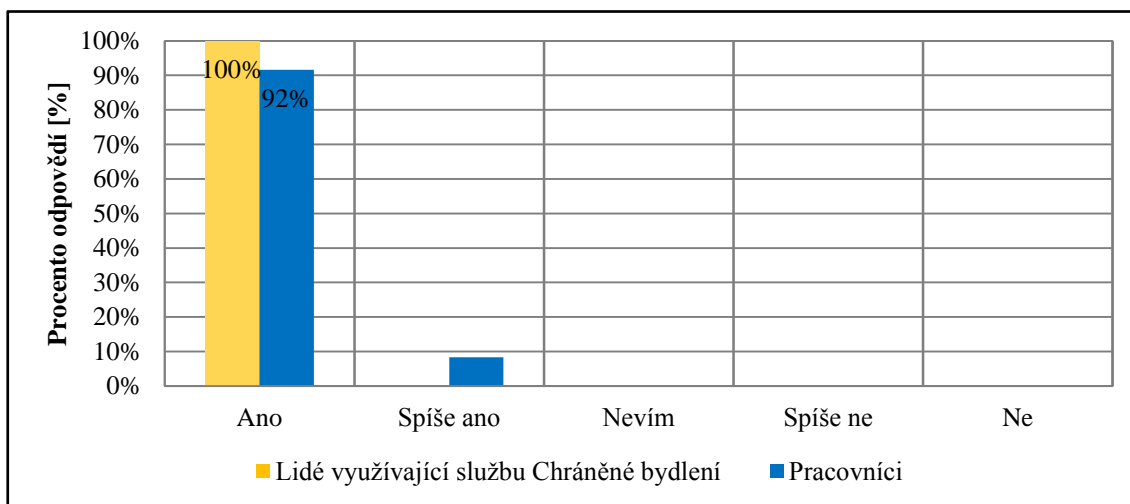

Zdroj: vlastní analýza

Graf 6-27 Otázka č. 7 –

Zvýšil se Vám pocit soukromí, když jste se přestěhoval/a do domácnosti chráněného bydlení?

Zvýšil se lidem žijícím v domácnostech chráněného bydlení pocit soukromí?

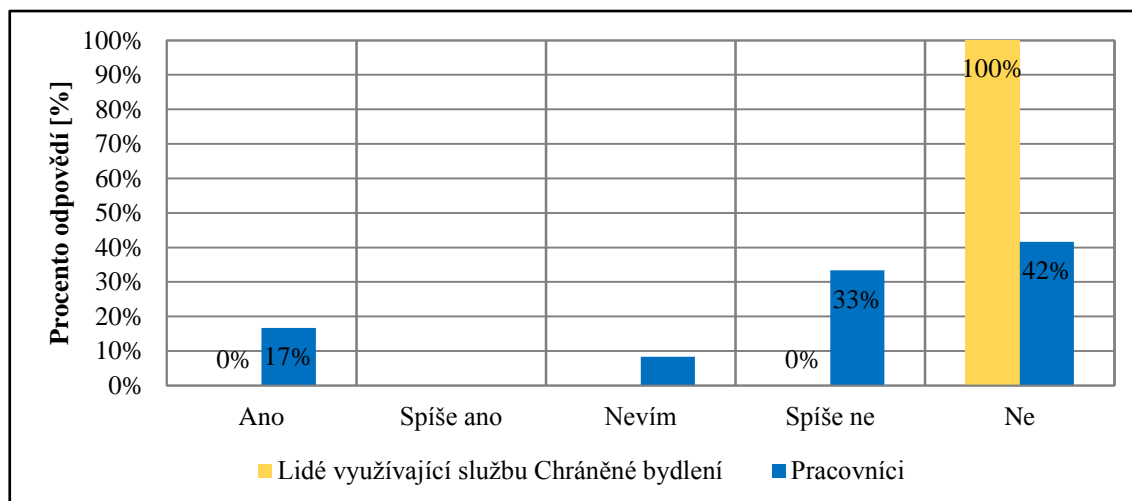

Zdroj: vlastní analýza

Graf 6-28 Otázka č. 8 –

Chtěl/a byste se vrátit zpět do „ústavní budovy“?

Setkal/a jste se někdy s tím, že lidé, kteří bydlí v domácnosti chráněného bydlení, se chtěli vrátit zpět do služby, která byla ve formě „ústavního režimu“?

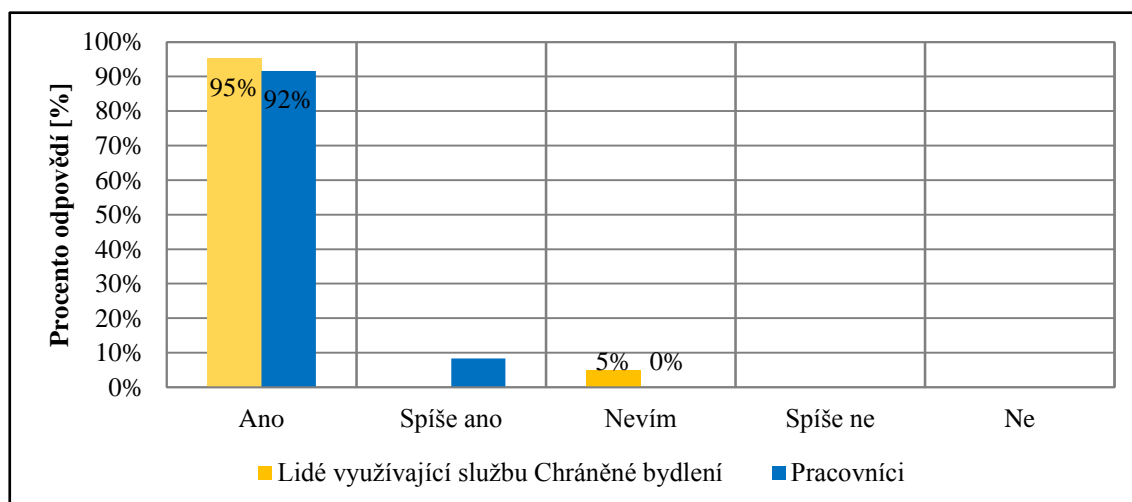

Zdroj: vlastní analýza

Graf 6-29 Otázka č. 9 –

Jste spokojen/á šťastnější, když bydlíte v chráněném bydlení?

Myslíte si, že lidé, kteří bydlí v chráněném bydlení, jsou spokojenější, veselejší než když bydleli v ústavu?

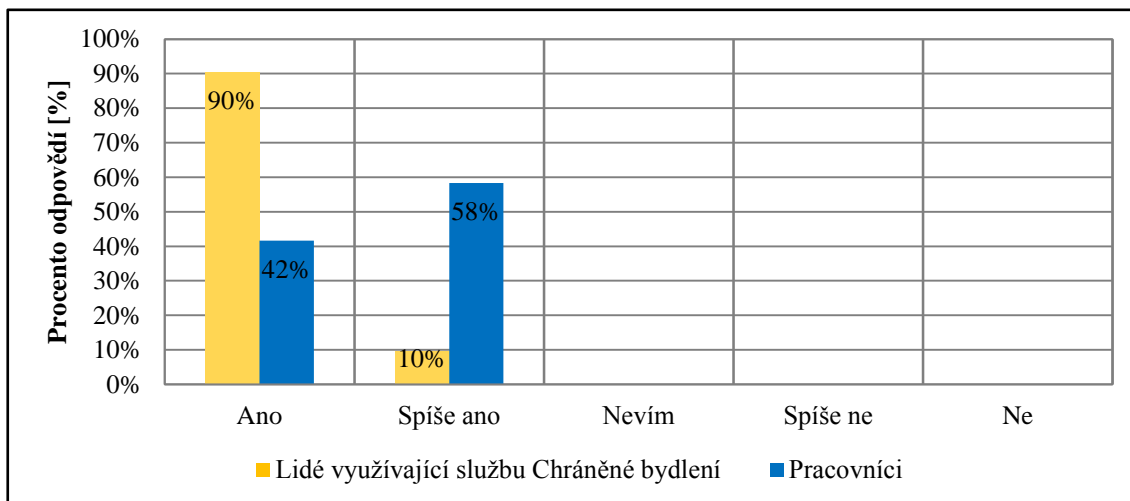

Zdroj: vlastní analýza

Graf 6-30 Otázka č. 10 –

Plánujete si budoucnost – máte nějaké přání? (Např. někam se jet podívat, něco si koupit, s někým se setkat apod.)

Lidé, kteří bydlí v domácnosti chráněného bydlení, projevují svá přání, plánují budoucnost?

Zdroj: vlastní analýza

6.3.1 Závěr porovnání analýzy spokojenosti s transformací sociálních služeb lidí využívající službu Chráněné bydlení VH, p.s.s. a pracovníky služby Chráněné bydlení VH, p.s.s.

Při porovnání odpovědí lidí využívající službu Chráněné bydlení VH, p.s.s a pracovníků služby je patrná shoda se spokojeností s transformací. Hlavním rozdílem ve vnímání obou skupin transformace je vnímání zájmu o práci, kdy se někteří lidé přiznali k nezájmu o práci. Tento nezájem ale nepocítili pracovníci. Zde je ale nutné podotknout, že je tato otázka zkreslená důchodovým věkem některých respondentů, což pracovníci nebrali v úvahu. Druhou otázkou, kde došlo k rozporu odpovědí lidí žijících v domácnostech chráněného bydlení a pracovníků služby je, zda lidé projeví zájem vrátit se do ústavní budovy. Tento rozpor však vznikl tím, že se zájmem návratu se pracovníci setkávají zejména v začátku po přestěhování do domácností, protože pro některé je obtížné zvykat si v novém prostředí. Po určité době si každý najde to dobré, co mu bydlení v domácnostech přináší a o návratu do ústavní budovy nechce ani slyšet. Zatímco lidé projevovali svůj momentální stav k této otázce, kdy jsou již všichni v domácnostech spokojeni, pracovníci zde projevili své dlouhodobější zkušenosti, kdy se setkali i s případy počáteční nevole s přestěhováním.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo upozornit na problematiku sociální péče lidí s mentálním postižením a zhodnotit transformaci sociálních služeb poskytováním služby chráněné bydlení. Ve své práci jsem používala jak odborné publikace, tak vlastní zkušenosti z praxe a zároveň jsem provedla analýzu spokojenosti. Čtyři roky pracuji v organizaci Vyšší Hrádek, p.s.s., která poskytuje sociální služby dospělým lidem s mentálním postižením. V bakalářské práci jsem se zabývala definicí a klasifikací mentálního postižení, dokumenty a legislativou, která se věnuje problematice lidí s mentálním postižením, vývojem přístupu k lidem s postižením a poskytováním sociální služby Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. V další části své práce jsem pak provedla analýzu spokojenosti s transformací sociálních služeb. Pro zjištění spokojenosti jsem použila dvě metody kvalitativního výzkumu. Prvním byl polostrukturovaný rozhovor s konkrétním člověkem, který zažil ústavní péči a nyní žije v domácnosti chráněného bydlení. K rozhovoru jsem si předem připravila otázky na dané téma. Z rozhovoru byla patrná spokojenost, duševní klid a zejména radost z možností, které bydlení v domácnostech chráněného bydlení přináší. V případě tohoto člověka to bylo zejména možnost sebeuplatnění v domácích pracích, vaření, nakupování a využití volného času. Druhým způsobem byla analýza spokojenosti formou dotazníku. Dotazník vyplnili jak lidé využívající sociální službu, tak pracovníci, kteří se transformace sociálních služeb zúčastnili. Otázky jsem formulovala tak, aby se výsledky jednotlivých skupin daly porovnat. Výsledky analýzy spokojenosti jsou velmi pozitivní. Lidé s mentálním postižením i pracovníci jsou s transformací spokojeni, uvědomují si přínosy, které lidem tato služba přináší. Pro lidi využívající tuto službu je to zejména svoboda a možnosti využití volného času, ale také povinnosti, které jsou s pobytem v domácnostech chráněného bydlení spjaté a zapojení se do společnosti. Pro pracovníky je to zejména pocit z dobře odváděné práce a vnímání spokojenosti lidí, kterým věnují svoji péči a čas.

Na závěr chci uvést, že transformace sociálních služeb je proces nikdy nekončící a momentální spokojenost lidí a pracovníků je nutné brát jen jako motivaci k další práci a poznání v této oblasti.

Použitá literatura a prameny

1. ČERNÁ, M. et al. *Česká psychopedie*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.
2. DOLEJŠÍ, M. *K otázkám psychologie mentální retardace*. Praha: Avicenum, 1973.
3. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
4. HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budla, 1993. ISBN 80-901549-0-5.
5. HAUKE, M. *Pečovatelská služba a individuální plánování*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3849-9.
6. CHÁB, M. *Svět bez ústavu*. Praha: Quip – Společnost pro změnu, 2004. ISBN 80-239-4772-9.
7. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6.
8. KVAPILÍK, J., ČERNÁ, M. *Zdravý způsob života mentálně postižených*. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0019-9.
9. LANGER, S. *Mentální retardace*. Hradec Králové: Kotva, 1996. ISBN 80-900254-8-X.
10. MATOUŠEK, M. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
11. MONATOVÁ, L. *Pedagogika speciální*. Brno: MU, 1995. ISBN 80-210-1009-6.
12. MÜLLER, O., a kol. *Speciálně-pedagogická terapie pro výchovné pracovníky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1205-5.
13. PIPEKOVÁ, J. et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.
14. PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světě současných edukativních trendů*. Brno: MSD, s.r.o., 2006. ISBN 80-86633-40-3.
15. PÖRTNER, M. *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-582-0.
16. SLOWÍK, J. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7376-691-9.
17. ŠVARÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

18. VALENTA, M., MICHALÍK, J., LEČBYN, M., a kol. Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu. Pardubice: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3829-1.
19. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367.
20. ZVOLSKÝ, P. a kol. *Speciální psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-7184-203-6.

Zákonné normy

21. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online] 2013[2013-01-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/z_108_2006.pdf>
22. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů [online] 2013[2013-01-14]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13639/v_505_2006.pdf>
23. Zákony [online] 2013[2013-01-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.svaztp.cz/zakony/373>>
24. Zákony [online] 2013 [2013-01-15]. Dostupné na WWW: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zamestnanost/cast3.aspx>
25. Zákony [online] 2013 [2013-04-14]. Dostupné na WWW: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/002-1993-sb-usneseni-predsednictva-ceske-narodni-rady-o-vyhlaseni-listiny-zakladnich-prav-a-svobod-jako-soucasti-ustavniho-poradku-ceske-republiky.html>

Internetové zdroje

26. Dobromysl [online] 2013 [2013-01-13]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=623>>
27. Dobromysl [online] 2013 [2013-01-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=481>>
28. Všeobecná deklarace lidských práv [online] 2013 [2013-01-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>>

29. Rytmus [online] 2013 [2013-01-15]. Dostupné na WWW:
<<http://www.rytmus.org/home>>
30. Deklarace OSN o právech lidí s mentálním postižením [online] 2013 [2013-02-06]
Dostupné na WWW: <http://www.helpnet.cz/dokumenty/deklarace-prav/291-3>
31. SPMP [online] 2013 [2013-02-06]. Dostupné na WWW:
<http://www.spmPCR.cz/uploaded/letak-smp-web.pdf>
32. Chráněné bydlení [online] 2013 [2013-03-25]. Dostupné na WWW:
<http://www.vyssihradek.cz/chanene-bydleni.php>
33. Transformace sociálních služeb [online] 2013 [2013-04-01]. Dostupné na WWW:
<http://www.euractiv.cz/socialni-politika/link-dossier/transformace-socialnich-sluzeb-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim-000084>
34. Vyšší Hrádek, p.s.s. [online] 2013 [2013-04-01]. Dostupné na WWW:
<http://www.vyssihradek.cz/minulost.php>
35. Transformace sociálních služeb [online] 2013 [2013-04-01]. Dostupné na WWW:
http://trass.cz/TrassDefault.aspx?rid=48711&app=Article&grp=Content&mod=ContentPortal&sta=ArticleDetail&pst=ArticleDetail&p1=OID_INT_2591&p2=Header_BOOL_True&p3=RoundPanel_BOOL_True&p4=VPath_STRING_&acode=78522504
36. Vyšší Hrádek, p.s.s. [online] 2013 [2013-04-14] Dostupní na WWW:
<http://www.vyssihradek.cz/index.php>

Ostatní prameny

37. Interní dokumenty sociální služby Chráněného bydlení Vyššího Hrádku, p.s.s. (leták sociální služby, pokyn sociální služby)

Seznam zkratek

1. VH, p.s.s. – Vyšší Hrádek, poskytovatel sociálních služeb
2. CHB VH, p.s.s. – Chráněné bydlení Vyššího Hrádku, poskytovatel sociálních služeb
3. DPZP VH, p.s.s. – Domov pro osoby se zdravotním postižením Vyššího Hrádku, poskytovatel sociálních služeb
4. DS VH, p.s.s. – Denní stacionář Vyššího Hrádku, poskytovatel sociálních služeb
5. SPMP – Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR o. s.
6. IP – Individuální plánování